

Pædagogisk læreplan for

Børneinstitution Tornbjerg-Rosengård

Odense Kommune 2020

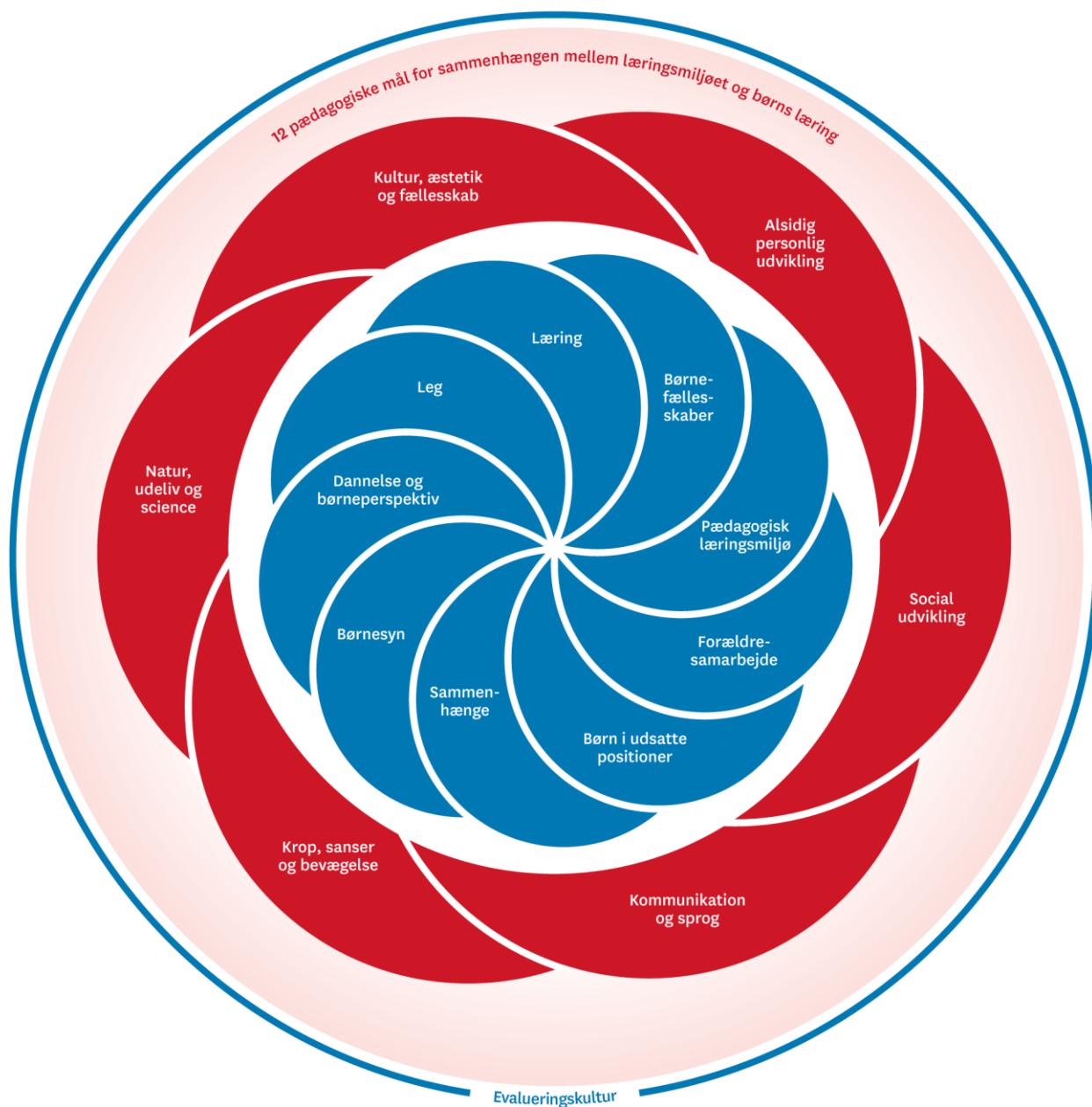

Den pædagogiske læreplan udgør rammen og den fælles retning for vores pædagogiske arbejde med børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Læreplanen er et levende dokument, som kort beskriver vores pædagogiske overvejelser og refleksioner med eksempler, der er retningsgivende for det daglige pædagogiske arbejde.

Indhold

Ramme for udarbejdelse af den pædagogiske læreplan	3
Hvem er vi?	4
Pædagogisk grundlag	6
Børnesyn, Dannelse og børneperspektiv, Leg, Læring og Børnefællesskaber	7
Pædagogisk læringsmiljø	11
Samarbejde med forældre om børns læring	14
Børn i udsatte positioner	16
Sammenhæng til børnehaveklassen	18
Øvrige krav til indholdet i den pædagogiske læreplan	20
Inddragelse af lokalsamfundet	20
Arbejdet med det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø	21
De seks læreplanstemaer	24
Alsidig personlig udvikling	24
Social udvikling	26
Kommunikation og sprog	28
Krop, sanser og bevægelse	30
Natur, udeliv og science	32
Kultur, æstetik og fællesskab	35
Evalueringskultur	39

Ramme for udarbejdelse af den pædagogiske læreplan

Den pædagogiske læreplan udarbejdes med udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag samt de seks læreplanstemaer og de tilhørende pædagogiske mål for sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børns læring.

Rammen for at udarbejde den pædagogiske læreplan er dagtilbudsloven og dens overordnede formålsbestemmelse samt den tilhørende bekendtgørelse. Loven og bekendtgørelsen er udfoldet i publikationen [Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold](#). Publikationen samler og formidler alle relevante krav til arbejdet med den pædagogiske læreplan og er dermed en forudsætning for at udarbejde den pædagogiske læreplan. Derfor henvises der gennem skabelonen løbende til publikationen. På sidste side i skabelonen er der yderligere information om relevante inspirationsmaterialer.

Hvem er vi?

Mission for dagtilbud i Odense Kommune

- At kunne tilbyde alle børn et dagtilbud
- At skabe høj kvalitetstilbud, som er udviklende for alle børn

Vision for dagtilbud i Odense Kommune

- Dagtilbuddene i Odense Kommune tilbyder inkluderende og legende udviklings-og læringsmiljøer, som alle børn profiterer af
- Alle børn og forældre møder og er i dialog med medarbejdere og ledere, som er fagligt kompetente, reflekterende, anerkendende og innovative

---

Præsentation af Børneinstitution Tornbjerg-Rosengård

Børneinstitution Tornbjerg-Rosengård består af 7 børnehuse:

- Børnehuset Blangstedgård
- Børnehuset Ejerslykke Børnehave
- Børnehuset Ejerslykke Vuggestue
- Børnehuset H. C. Ørsted
- Børnehuset Niels Bohr
- Børnehuset Ørbækparken
- Specialbørnehaven Platanhaven

Tornbjerg-Rosengårds børnehuse er overvejende placeret i den sydøstlige del af Odense. Området består af meget forskellige boligformer og en mangfoldig sammensætning af familier, hvilket vi ser som yderst værdifuldt i vores pædagogiske arbejde med børn. Vi mener, at netop denne sammensætning – samtidig med den kvalitet og faglighed, vi ønsker at tilbyde, er med til at gøre børn livsduelige.

En af grundstenene i vores grundholdning er, at vi tror på, at forskellighed er en styrke. Dette ses i vores børnesammensætning, men det ses også i sammensætningen af vores pædagogiske personale. Vi tror på, at en sammensætning af børn med stor forskellighed bidrager til en større rummelighed og forståelse mellem børn. Det at kunne møde en, som ikke ligner dig selv, kan bidrage til, at verden åbner sig, og udsynet bliver større. Dette gør sig også gældende for personalet. Både i det indbyrdes samarbejde, i samarbejdet med forældre og i forståelsen af det enkelte barn. Det giver forskellige perspektiver og dermed også et bedre grundlag for vores arbejde med børnene og i samarbejdet med forældre.

Vores børnehuse tilbyder varierede og indbydende læringsrum, og der er i vores børnehuse en fælles rød tråd i forhold til de tanker, vi har gjort os, om indretning af læringsrum. Vi vil gerne kunne tilbyde læringsrum, der inviterer til leg, opfindsomhed og kreativitet. Samtidig er det vigtigt for os, at læringsrummene også kan være dynamiske, så indretningen hele tiden kan tage udgangspunkt i den børnegruppe, vi har her og nu. Vi er optaget af at følge børnenes spor, deres interesser, kreative processer og læringsbetingelser. Det betyder, at vores læringsrum ikke er mere fastlagte, end at de kan ændres og justeres efter det, som børnene viser interesse i.

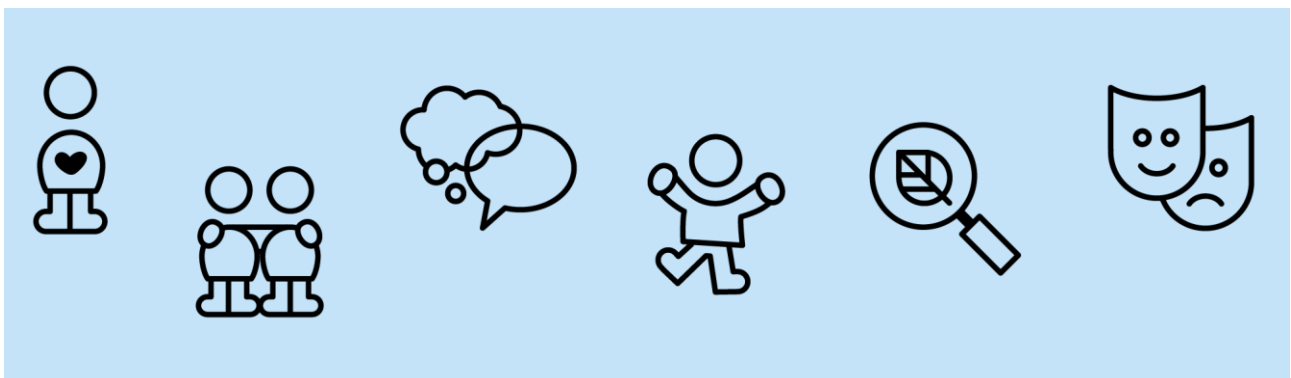
Nedenfor følger et eksempel på, hvordan det konkret viser sig i vores praksis:

At gå på tur har vist sig at have mange fordele for børnene. Det har været nemt at se børnenes udvikling og deres trivsel, der blomstrer. De er nysgerrige, og de afprøver og undersøger. Men at gå på tur er også sundt for de voksne. Jeg har været på tur mange gange nu, og jeg har lært alle mine kollegaer godt at kende. Vi har haft faglige snakke og undren. Vi har været aktive, og vi har fordybet os. Vi har stoppet op og givet os tid, hvor børnene stoppede op.

Men jeg manglede noget. Jeg manglede en gåtur med min ene kollega. Den var jeg heldig, at han sagde ja til i dag. Og endnu heldigere var det, at det lærte mig noget nyt. Det gav mig nemlig mulighed for at lære min kollega bedre at kende. Og sikke en gave. For selvom vi hver dag går sammen, så fik turen i dag mig til at få endnu mere øje på, hvor god min kollega er til at være i nuet, følge børns initiativ og udfordre dem, når de siger nej uden at prøve. Gå på opdagelse med dem. Jeg fik øje på, hvor god min kollega er til at dvæle ved tingene og ikke haste videre. Slippe uret og gå med mavefornemmelser.

Jeg observerede min kollega, når han kærligt puffede til M og var vedholdende i, at M skulle hoppe trampolin og ikke undvige og kun løbe, som M foretrækker, fordi han dér er tryk. Jeg så min kollega stoppe op ved det gamle træ og sammen med børnene tage sig tid til at føle på træet, sanse det og mærke, hvad det var for noget. Hvordan tiden på bakketoppen fik lov at stå stille, og der var ro til at iagttage den flotte udsigt og højderne, man nu befandt sig i. Roen, der sænkede sig over frokosten, de medbragte madpakker og som med et trylleslag var det som at være i et eventyr eller måske en dyrepark, da min kollega kastede en lille brødskorpe op i luften, og fugle efterfølgende flakkede over os. Sproget blomstrede, og nuancer kom frem, når børnene på skift sagde fugle, måger og gik på opdagelse i, om dyret mon både kunne kaldes en fugl og en måge. Og alle de andre ord, der knyttede sig til dyret, som at den er hvid, den er grå, den skriger, den siger pip, den flyver, den spiser mad og meget mere.

Pædagogisk grundlag

”Den pædagogiske læreplan skal udarbejdes med udgangspunkt i et fælles pædagogisk grundlag.”

”Det pædagogiske grundlag består af en række fælles centrale elementer, som skal være kendetegnende for den forståelse og tilgang, hvormed der skal arbejdes med børns trivsel, læring, udvikling og dannelse i alle dagtilbud i Danmark.”

”De centrale elementer er:

- **Børnesyn.** Det at være barn har værdi i sig selv.
- **Dannelse og børneperspektiv.** Børn på fx 2 og 4 år skal høres og tages alvorligt som led i starten på en dannelsesproces og demokratisk forståelse.
- **Leg.** Legen har en værdi i sig selv og skal være en gennemgående del af et dagtilbud.
- **Læring.** Læring skal forstås bredt, og læring sker fx gennem leg, relationer, planlagte aktiviteter og udforskning af naturen og ved at blive udfordret.
- **Børnefællesskaber.** Leg, dannelse og læring sker i børnefællesskaber, som det pædagogiske personale sætter rammerne for.
- **Pædagogisk læringsmiljø.** Et trygt og stimulerende pædagogisk læringsmiljø er udgangspunktet for arbejdet med børns læring.
- **Forældresamarbejde.** Et godt forældresamarbejde har fokus på at styrke både barnets trivsel og barnets læring.
- **Børn i udsatte positioner.** Alle børn skal udfordres og opleve mestring i lege og aktiviteter.
- **Sammenhæng til børnehaven.** Sammenhæng handler blandt andet om at understøtte børns sociale kompetencer, tro på egne evner, nysgerrighed mv.”

”Loven fastsætter, at alle elementer i det fælles pædagogiske grundlag skal være udgangspunkt for arbejdet med den pædagogiske læreplan og dermed det pædagogiske arbejde med børns læring i dagtilbud.”

”Nogle elementer i form af fx børnesynet skal altid være til stede i det pædagogiske læringsmiljø, mens andre elementer som fx arbejdet med at skabe en god overgang til børnehaveklassen kan være mere til stede i nogle sammenhænge end andre.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 14

Børnesyn, Dannelse og børneperspektiv, Leg, Læring og Børnefællesskaber

---

Hvordan kommer de fem centrale elementer fra det fælles pædagogiske grundlag til udtryk hos os og bliver omsat i vores hverdag sammen med børnene?

Fælles pædagogisk grundlag i Odense Kommune

I Odense samarbejder vi om at ruste alle børn til at blive kompetente og aktive medborgere, uanset hvilke forudsætninger de hver især har.

Vi tager afsæt i et dansk barnesyn, hvor barndommen i sig selv er en betydningsfuld fase i livet. Og hvor leg, livsglæde og basal tryghed er vigtige kerneværdier. Alle børn skal opleve små og store sejre. Blandt andet ved at møde udfordringer af forskellig karakter, der fremmer børnenes kreative, musiske og skabende sider. Det er med til at give børnene en robusthed, så de bedre håndterer hverdagens konflikter og krav.

Gennem inspirerende læringsmiljøer og leg i fællesskaber motiverer vi børnene til at afsøge muligheder og grænser, som udvikler dem både mentalt, socialt og fysisk. Vi anerkender og respekterer børnenes spontane og selvorganiserede leg. Dermed får legen en betydelig plads i hverdagen, hvor vi er ansvarlige og opmærksomme på, hvordan legefællesskaberne blandt børnene udvikler sig.

Vi er ambitiøse i forhold til alle børns udvikling og læring, hvad enten de har særlige behov eller særlige talenter. Det betyder, at vi med afsæt i børns forskellige måder at lære på, arbejder med didaktiske metoder, som motiverer til læring.

Vi tilrettelægger inspirerende læringsmiljøer med høj faglig kvalitet, som understøtter og udfordrer alle børn optimalt i forhold til deres udviklingspotentialer og fremmer deres kreative og skabende virkelyst. Sammen skaber vi de bedst mulige organisatoriske rammer og læringsmiljøer, der gør at børnene oplever nærhed, trivsel, læring, udvikling og anerkendende relationer.

I Odense Kommune har vi udvalgt fire karaktertræk, der er særligt vigtige i børns dannelse: Vedholdenhed, nysgerrighed, mod og medmenneskelighed.

Ved at styrke de fire karaktertræk ved børnene, ruster vi dem til at stå på egne ben, udholde og mestre udfordringer, selv opdage og udforske nye løsninger, deltage aktivt i fællesskaber, etablere holdbare relationer og forholde sig kritisk og reflektivt til situationer.

Alle børn har styrker, er nysgerrige og interesserer sig for noget. Vi ser og anerkender alle børn, for det de er.

Lokal praksis og eksempler

Lokal praksis og eksempler fra Tornbjerg-Rosengårds børnehuse ift. de 5 grund-elementer:
Børnesyn, Dannelse og børneperspektiv, Leg, Læring og Børnefællesskaber:

Børnesyn og børneperspektiver

Med inspiration fra Hanne Warming vægter vi at arbejde systematisk med en bevidsthed om eget børnesyn, fordi der hos os mennesker eksisterer forskellige børnesyn, som på forskellig vis præger vores holdninger og perspektiver på børn. De forskellige børnesyn præger også vores holdninger og vores konkrete praksis fx ift. at vægte betydningen af at inddrage børns egne perspektiver.

Børneperspektiver kan således opfattes på forskellige måder. Vi har valgt at arbejde systematisk med inddragelse af mange perspektiver, som fx:

- et udefra-perspektiv, som er et fagligt funderet perspektiv, men som også er rundet af den voksnes personlige værdier og opfattelser af det gode børneliv.
- et tilstræbt indefra-perspektiv, hvor man forsøger at "gætte" og se verden med barnets øjne.
- et reelt indefra perspektiv, hvor børn helt reelt spørges og inddrages. Vi har særligt fokus på at vægte dette perspektiv, da dét at inddrage børns eget perspektiv er grundstenen i relationsarbejdet.

Vi vil være opmærksomme på, at alle børneperspektiverne er vigtige, fordi ingen indeholder den fulde sandhed. Forskellige perspektiver indeholder forskellige typer af viden, og de kan bidrage på forskellig vis og give bedre grundlag for refleksion.

Tegn, vi justerer vores praksis ud fra ift. grundelementet Børnesyn og børneperspektiver:

- At arbejde systematisk med at **indtage flere perspektiver i vores analyse over praksis**. Dvs. at vi i refleksionsarbejdet både indtager et udefra perspektiv, et tilstræbt indefra-perspektiv samt et reelt indre perspektiv. Herved sikres balance mellem "sag, det vi vil med børn - og barneperspektivet".
- At **børneperspektivet er et vigtigt pejlemærke, når vi analyser praksis**. Dette gælder både i analyse over vores struktur, organisering, dagens rytme (styring efter tid), holdninger mm.
- At bruge "observationsmåder" hvor vi ikke (kun) forsøger at kikke "ind i barnet", men **forsøger at se verden ud fra barnets øjne**. Det vil fx betyde, at vi forsøger at se der, hvor barnet kikker hen og at se det, barnet retter sig mod. Det vil også betyde, at vi reelt er i dialog og inddrager børnene, herunder fx, at vi giver os tid til at lytte.
- At være opmærksomme på, at vi altid må forsøge vi se børn i de sammenhænge, de deltager i, og med **et blik for, hvad der er vigtigt for børnene, derfra hvor de "står"**.

Dannelse og børneperspektiver

I vores forståelse og omsætning af begrebet dannelse har vi vægtet betydningen af, at dannelse kobles tæt til begrebet børneperspektiver. I den styrkede pædagogiske læreplan fremhæves bl.a., at dannelse refererer til en dybere form for læring, hvor barnet som aktiv deltager forankrer værdier og viden i egen personlighed som rettesnor for at orientere sig og handle i en global verden som et hensynsfuldt, kritisk, demokratisk menneske.

Vi er inspireret af Hammershøjs dannelsesforståelse: Hammershøj fremhæver, at når dannelse knyttes tæt til barneperspektivet, så handler dannelse om, at barnet gør sig egne erfaringer. Dannelse sigter mod – at holde læringsprocessen åben – at gøre en person åben overfor verden, og herved får børn mulighed for at gøre sig egne erfaringer og egne vurderinger.

Denne proces kalder Hammershøj for "Barnets dannelsesrejse": Barnet rejser ud i verden, ud i det nye, eksperimenterende, som en slags selvoverskridelsesproces. Herved gør barnet sig nye erfaringer, erfaringer som ændrer en, så når man vender "hjem", er man ikke helt den samme. Man har været ude og gøre nye erfaringer, vurderet dem, som en smagsafprøvningsproces, der integreres i barnets personlighedsdannelse.

"Det pædagogiske personale inviterer barnet til at være aktivt deltagende, så barnet selv er med til at skabe sin læring og konkrete deltagelse i demokratiske sammenhænge, som personalet er ansvarlige for at skabe".

Tegn, vi justerer vores praksis ud fra ift. grundelementet Dannelse og børneperspektiver:

- At vi ser børn, der er præget af tryghed – nysgerrighed - mod - lyst – engagement.
- At vi ser, at børn tør bryde med det kendte og gøre sig nye erfaringer.
- At vi ser børn "veksle" mellem forskellige følelsesmæssige tilstande.
- At vi er opmærksomme på at "holde læreprocessen åben", så børn har muligheder for at gøre sig egen erfaringer, øve sig og overskride sig selv - dvs. at vi forsøger ikke at have "hurtige svar", men går ind i en nysgerrig undrende inddragende proces sammen med børnene.
- At vi voksne ser børns følelsesmæssige tilstande som en væsentlig del af børns læreproces og arbejder med, hvordan vi bedst understøtter disse processer.
- At vi voksne tør være eksperimenterende og nytænkende ift. overvejelser om rammesætning, justering af hverdagsrytme og rutiner, organisering osv.

En bred læringsforståelse

Med inspiration fra Waren og Brostrøm (2017) vægter vi at arbejde ud fra en bred læringsforståelse, hvor "eksperimenterende processer" ses som en pædagogisk tilgang til børns hverdagsliv. En tilgang, hvor børns nysgerrighed, motivation og drivkraft vægtes og anskues som det centrale brændstof.

"At eksperimentere og undersøge er barnets vigtigste måder at erobre og lære sig noget om verden og om sig selv - nemlig gennem eksperimenter i stimulerende miljøer, der understøtter fordybelse, koncentration, forskellige følelsesmæssige tilstande, hypotesedannelse og dømmekraft.

Vi anser denne brede læringsforståelse værende meget central ift. at koble sig på de andre begreber fra det fælles pædagogiske grundlag, da denne læringsforståelse understøtter vores begrebsforståelse af både begrebet leg, dannelse, børnesyn og børneperspektiver. En bred læringsforståelse retter fokus på, at alle situationer i dagligdagen har pædagogisk betydning.

Tegn, vi justerer vores praksis ud fra ift. grundelementet læring:

- At hensigten med pædagogikken er, at **legen** og en **legende tilgang** til læring, **barnets interesser, undring og nysgerrighed** er udgangspunktet for de læreprocesser, som barnet indgår i.
- At vi ser voksne understøtte, at børn er eksperimenterende - at de øver sig i noget - forsøger noget - kommer med nye ideer osv.
- At børn oplever sig deltagende og inddraget, og at de oplever, at deres bidrag kan anerkendes i fællesskaberne - at de hjælper hinanden, inviterer til relationer, tage medansvar og samarbejde.
- At arbejde systematisk med at have et styrket fokus på barneperspektivet, på inddragelse og på børns eksperimenterende læreprocesser.
- At arbejde **kontinuerligt med at justere vores tilgange** til børn, fx ift. at møde børn på med en mere konfliktnedtrappende tilgang.
- At holde fokus på **at forandre konteksten i konteksten** og på, hvordan man kan forandre konteksten / rammen / reglen, så situationen bliver mere håndterbar, overskuelig og meningsfuld for barnet.
- At vi "tør" og giver hinanden frihed til at have "elastik" i vores rammer, regler og rytmer.

Leg

Vi tillægger legen meget stor betydning i vores dagligdag. Vi læner os op ad Helle Marie Skovbjergs karakteristik af legen som det livsrum, der både har størst betydning for barnets oplevelse af meningsfuldhed her og nu, samt for barnets videre udvikling, læring og generelle livsduelighed. Legen skal anerkendes, respekteres, støttes og gives betydelig plads i vores børnehuse.

Kendetegn for leg er, at den både er procesorienteret, målrettet, frivillig og spontan. Men for at børn "tør" hengive sig i leg, kræver det, at der ikke er anspændthed eller utryghed. For leg og fællesskaber bidrager ikke "af sig selv", og leg kan være udfordrende læringsrum for børn, afhængig af legens karakter. Det er

derfor vigtigt for os, at vi arbejder systematisk med at se og udforske de signaler, børn viser, når de leger, så vi bedre kan understøtte det legende læringsrum og de legende fællesskaber.

Ifølge Hammershøj er man kreativ og skabende, når man er i leg. Man "overskrider" sig selv og "bliver" en anden. Man oplever nye måder at være sammen på. Verden bliver større, når man leger. I leg gør man sig erfaringer med at blive et med de andre og hengive sig til samme stemning. Derfor giver leg også stor mulighed for intenst samvær og fællesskab – netop fordi man er sammen, og ikke for at udrette noget. Dette er kernen for det sociale menneske, og derfor af afgørende betydning for dannelse og identitet.

Tegn, vi justerer vores praksis ud fra ift. grundelementet leg:

- At vi ser voksne, der tilrettelægger legemiljøer ud fra børneperspektivet.
- At vi ser voksne, der er undersøgende på børns legeevner og justerer derudfra.
- At vi ser voksne, der har en legende tilgang til at samtale, fortælle og mødes med børn mm.
- At vi ser, at voksne indgår i leg på forskellige måder og veksler mellem forskellige roller og interagerer ud fra den konkrete situation.
- At vi værdsætter og giver plads til børns forskellige legestemninger og er nysgerrige på, hvilke strategier børn laver for at være deltagende i de forskellige stemninger, fx larm, trækker sig, fjoller, fortæller osv.:
  - glid, fx gentagelser, og hvor man hengiver sig til legen i nuet
  - skift, fx skift i stemninger fra fart til langsomhed, kropslige skift med fart og ro mm.
  - overskridelse, fx man overskrider sig selv, euforisk, spændingsfyldt, angstfyldt, grineflip mm.
  - fremvisning, fx man gentager for at vise frem, både i forestilling, takter, rytmer
- At vi i "den lærerige leg" ser, at der tages udgangspunkt i barnets egne ideer og initiativer, og at der pædagogisk inddrages fagligt stof undervejs på en interagerende fremgangsmåde.
- At vi i "den legende læring" ser, at aktiviteter og tiltag tilrettelægges på en legende måde, og hvor det faglige indhold formidles i en legende og inddragende form.

Børnefællesskaber

Børns trivsel, læring, udvikling og dannelse er iflg. Kurt Bendix Olesen knyttet til deres adgang til sociale fællesskaber.

Det er vigtigt, at børn oplever at være deltagende og høre til, at blive regnet med, at have betydning i sociale fællesskaber. Vi mennesker udvikler os i kraft af hinanden. Det er i samspilsprocesser, vi udvikler vores identitet gennem de erfaringer og oplevelser, vi har med hinanden. Børns udviklingsmuligheder knytter sig således til, hvordan de helt konkret gives plads til og understøttes i at være i samspilsprocesser med hinanden.

Læringsmiljøet skal således ses som en uadskillelig del af børns deltagelse - betingelser, og ikke som en neutral fysisk eller materiel ramme, som er ens for alle. Det betyder bl.a., at personalets interageren, samt institutionelle regler og rammer mm. er med til at positionere børnene på særlige måder, og den har stor betydning for om og hvordan, børn mestrer samspilsprocesserne.

Børns deltagelsesbetingelser og deltagelsesmuligheder afhængig således af, hvorvidt og hvordan det lykkes os voksne at understøtte og omskabe nye sociale børnefællesskaber. En praksis, hvor børns deltagelse ikke forstås individuelt, men netop ses i samspil. Børn betinger hinandens handlemuligheder, vi alle betinger hinandens handlemuligheder.

Tegn, vi justerer vores praksis ud fra ift. grundelementet Børnefællesskaber:

- At vi voksne **har blik for børns deltagelsepositioner**, fx gennem at udforske praksis ud fra et børneperspektiv.
- At vi voksne er nysgerrige på **børns subjektive optagetheder** over længere tid, og også at vi studerer og undersøger, hvordan børn orienterer sig i læringsmiljøerne.

- At vi voksne har blik for **hverdagens mulige marginaliseringsprocesser** og er undersøgende på, **hvordan vi bedst kan styrke børns adgangsbetingelser.**
- At vi voksne **guider børnene på vej**, når det bliver for vanskeligt for børnene selv at tage hånd om det social samspil.
- At vi fx. spørger os selv: **"Hvad skal der pædagogisk til nu, for at barnet/børnene kan "være med" lige her.**

Ex 1:

Fire piger leger læge med lægetasken, og der er god aktivitet. F er den syge, som ligger på gulvtæppet og bliver undersøgt. Der bliver målt, vejjet, taget temperatur og hentet vand. M kommer ind i rummet med en dukke, som hun leger med. De andre piger skal ud og køre i legebilen. M går hen og tager nogle af lægetingene, hun kommer over til mig og lægger sig på gulvet. Jeg siger til pigerne i bilen, at de skal køre over til mig, da jeg har en syg patient og peger på M. Pigerne kommer hen og undersøger M, som nu er med i legen, og de leger derefter videre alle fem.

Ex 2:

Jeg kommer gående ud i gangen og ser, at J og V kører på voksenstolene. Vi har en regel om, at det må børnene ikke - idet de kan komme til at køre et andet barn ned eller selv komme til skade, samtidig tænker jeg også på, at J og V måske ikke ved, hvad de skal lave og keder sig. De griner højt og har det sjovt. Dejligt at se, at de i deres "forbudte leg med voksenstolene" også har etableret et nyt børnefælleskab. Jeg beslutter mig for at støtte op om deres nye børnefælleskab og spørger dem, om de kan hjælpe mig med at sætte stolene hen til væggen. Det ville de rigtig gerne og kører stolene hen til væggen. Derefter spørger jeg, om de vil med ind og lege med biler. Det vil de gerne og løber i forvejen ind til bilerne.

Pædagogisk læringsmiljø

Hvordan skaber vi hele dagen et pædagogisk læringsmiljø, der giver alle børn mulighed for at trives, lære, udvikle sig og dannes?

Fælles pædagogisk grundlag i Odense Kommune

Når vi tilrettelægger et pædagogisk læringsmiljø, har vi gennem hele dagen fokus på daglige rutiner, organisering og børnenes læring. Vi har et bredt pædagogisk blik for, at hverdagssituationerne bevidst benyttes som et centralt omdrejningspunkt for børnenes leg og læring gennem hele dagen.

Vi arbejder i fagprofessionelle læringsfællesskaber, hvor vi deler viden og refleksioner. Og vi evaluerer egen praksis som basis for vores faglige udvikling. Gennem professionelle læringsfællesskaber har vi mod til at forstyrre hinandens praksis, og vi har en grundlæggende vilje til at skabe forandring. Viden, refleksion og evaluering gør os i stand til at fokusere på sammenhængen mellem det aktuelle læringsmiljø og børnegruppens behov og udbytte. Den nye viden bruger vi til at justere læringsmiljøer og praksis.

Lokal praksis og eksempler

Pædagogisk læringsmiljø

Ud fra en bred læringsforståelse vægter vi, der skal være gode læringsmiljøer hele dagen, i alle dagens situationer, i legen, i relationerne, i de spontane aktiviteter, voksen- og børneinitierede aktiviteter, og i dagens overgange og rutinesituationer, som fx i garderoben, ved madpakker osv.

Med inspiration fra Line Togsverd har vi fokus på både den strukturelle og den processuelle kvalitet. Dvs. at vi arbejder med refleksion over de rammer og den struktur, vi har for dagen, og hvilken betydning det har for læringsmiljøets kvalitet. Vi er bevidste om, at vores valg og beslutninger har pædagogisk betydning. Det betyder fx, at både dagens rytme og gruppesammensætninger mm. hele tiden må være til refleksion og vurderes med udgangspunkt i et børneperspektiv.

I refleksioner over den processuelle kvalitet har vi bl.a. fokus på, hvordan samspelet mellem børn og voksne er, hvordan de voksne understøtter børnenes processer, om børnene er engagerede og fordybede, samt hvilke stemninger, der er blandt børn/ børn og børn/voksne.

Vi arbejder med refleksion over, hvordan de fysiske rammer kan understøtte børnenes læringsprocesser gennem hele dagen. I forhold til den fysiske indretning er det et vigtigt pejlemærke for os, at læringsmiljøerne både giver rum til tryghed, samt inspirerer og understøtter progressionen i børns læring. Helt konkret betyder det, at læringsmiljøerne skal inspirere til "næste skridt", ny viden, ny leg. Der skal være rum til børnenes forskellige måder at undersøge, erfare og deltage på.

Tegn, vi justerer vores praksis ud fra ift. grundelementet pædagogisk læringsmiljø:

- At det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø vurderes ud fra børneperspektivet, og at det inviterer til leg, læring, fantasi og fordybelse.
- At det pædagogiske læringsmiljø tydeligt afspejler, at der er leg og læring hele dagen, at vi sørger for gode rammer, plads til leg, udfordrende aktiviteter, og at børn hele tiden møder nye udfordringer og nye læringsrum.
- At børn har adgang til materialer, plads til egne igangværende produkter og plads til at være i læn- gerevarende procesforløb, hvor de kan gå til og fra, og hvor processerne er vigtigere end færdigt produktet.
- At børn møder voksne, der er støttende, legende, igangsættende og inspirerende, og samtidig er det med udgangspunkt i, at børn skal gøre sig egne erfaringer og opleve sig deltagende og inddraget.
- At vi er nysgerrige på, hvilke regler og forventninger vi har til børn i forskellige situationer, og hvorfor vi har dem.
- At vi i alle sammenhænge har blik for betydningen af børns deltagelse i fællesskaber, og vi derfor undersøger læringsmiljøerne ud fra hvilke udfordrende deltagelsesmuligheder, vi ser.
- At vi kontinuerligt analyserer dagens rutiner og overgange ift. at justere på form, tilgang osv. ift. et fokus på selvhjulpethed, mestring og betydningsoplevelser.

Ex 1:

Under "SprogKlar"-uddannelsesforløbet er jeg blevet meget inspireret omkring det at arbejde med et Literacy sprogmiljø.

Uddannelsen har introduceret mig for en helt ny måde at indtænke sprogmiljøer på, og at vi som pædagoger skal indtænke Literacy meget mere og tidligere for børnene, end vi tidligere har gjort.

Børnehavens fysiske rum blev ændret, og der kom mere fokus på tal og bogstaver via forskellige plakater på væggene, tal og bogstaver på gulve, i vinduerne og legetøjet. Hold da op - en ny verden, der åbnede sig for børnene og ikke mindst for mig som pædagog.

Nu, hvor de fysiske rammer blev sat i spil, var min opgave nu at indtænke Literacy i de aktiviteter, jeg satte i gang med børnene. Dette har jeg dog gjort tidligere med de kommende skolebørn, men ikke med de mindre børn, som jeg har i min gruppe lige nu. Så da jeg modtog et nyt barn med autisme i min gruppe, hvis store særinteresse var tal og bogstaver, blev jeg som pædagog tvunget til at tænke anderledes og kreativt på en anden måde i de aktiviteter, jeg satte i gang i gruppen. Både i forhold til at inkludere barnet med autisme og dets særinteresse ind i børnegruppen, men også måden at indtænkte tal og bogstaver i læringsmiljøet, jeg ønskede at skabe for alle børn i gruppen.

Barnet med autisme og barnets særinteresse har for mig været en stor inspirationskilde til at tænke inklusion med fokus på Literacy ind i hverdagen på en anden måde end tidligere samt måden at skabe et nyt læringsmiljø på.

Vi har i gruppen bl.a. haft tal- og bogstavlegetøj mere tilgængeligt på stuen, som alle børn har kunnet lege med, når de ville, spillet forskellige spil med bogstaver, former og tal. Vi har leget motoriske lege, hvor tal og bogstaver har været en del af legen. Vi har matchet bogstaver og tal ved at gå på opdagelse i rummet og finde det matchede kort, og så har vi øvet os i at skrive tal og bogstavelser og tegnet former, øvet os i at tælle til mere end 20, lyttet til forlyde af forskellige ord, klappet stavelser af vores navn og ord omkring os, spillet spil med regnestykker og meget mere.

At kunne inkludere et barn med særlige behov på denne her måde har været en øjenåbner for mig og en ekstra gave at få under uddannelsesforløbet med "SprogKlar". Det er helt sikkert, at jeg vil fortsætte denne form for læring igennem leg med alle børn, da det gavner alle, uanset om man har en særinteresse eller ej.

Ex 2:

Vi har et fælles tema i huset omkring "Livet under vand", hvor vi har fokus på bl.a. de dyr, der lever i det danske farvand omkring Danmark. Vi har udvalgt nogle fokusord, som bl.a. er søstjerne, krabbe og marsvin. Vi har hængt billeder op rundt omkring i huset med de valgte fokusord.

Jeg står sammen med en dreng og ser på billederne, og han peger på nogle forskellige billeder, og jeg fortæller, hvad det er, vi ser på billederne. På et tidspunkt peger han på billedet af et marsvin, og jeg siger: "Det er et marsvin". Drengen kigger op på mig med et lidt undrende blik og siger "Nej, ikke marsvin". Jeg fortæller ham: "Jo, det er et marsvin, den er en lille hval og kan svømme under vandet", og drengene kigger igen på mig, men denne gang med et surt blik og siger med en sur stemme: "Nej, ikke marsvin, den ikke hår og ikke ben".

Jeg tænker: "Nej, han har jo ret. Han tænker selvfølgelig på det andet dyr, der også hedder et marsvin". Jeg siger til drengen: "Det er rigtig. Der er også et andet dyr, der hedder marsvin. Den har pels og 4 ben, og den kan ikke svømme under vandet, men lever oppe på jorden – det er den, du tænker på, og det er derfor, du bliver sur på mig, men sådan en her hedder også et marsvin, den lever bare nede under vandet, den har ingen ben, men har finner, så den kan svømme ligesom andre hvaler", mens jeg peger på marsvinets finner. Drengen ser undrende på mig.

Jeg finder min iPad frem, og sammen med drengen finder jeg et billede af det dyr, han tænker på, og da han ser det på skærmen, lyser hans øjne op og siger: "Ja, det marsvin".

Efterfølgende sidder vi sammen og ser på forskellige marsvin, og jeg viser ham også billeder af marsvin, der lever under vandet. Vi printer også nogle billeder ud af de 2 typer marsvin og hænger dem op ved siden af hinanden.

I løbet af dagen og dagene efter kontakter drengen mig flere gange og peger på begge billeder og siger: "Se Tina, det er marsvin på jord, og det er marsvin i vand". Jeg smiler til drengen, og bekræfter ham i, at det er rigtigt og tænker: "Der fik han en aha-oplevelse og forståelsen af 2 ord, der er ens, men betyder noget forskelligt".

Ex 3:

Vi har et længerevarende læringsforløb omkring musik og cirkus. Undervejs har grupperne øvet sig og om eftermiddagen har de fleste rekvisitter været tilgængelige for børnene til fri leg. En eftermiddag leger fire børn med en stor kasse med sværd, udklædning til den 'oversavede dame' fra cirkusnummeret. De har

hver deres rolle, de samarbejder og siger/leger de samme ting, som den voksne øver med dem om formiddagen. De er optaget af legen. Opmærksomheden er her, at tingene er tilgængelige, så børnene kan få plads til og mulighed for at lege videre selv og derigennem udvikle kreativitet og fantasi.

Samarbejde med forældre om børns læring

Hvordan samarbejder vi med forældrene om barnets og børnegruppens trivsel og læring?

Ambitioner og fælles forpligtelse i Odense Kommune

I Odense Kommune er alle forældre i løbende dialog med medarbejdere og ledere i dagtilbud om, hvordan man i fællesskab kan fremme børnenes trivsel, udvikling, læring og dannelse.

Definition

Begrebet forældresamarbejde er i Odense Kommunes dagtilbud erstattet af: Samarbejde mellem forældre og dagtilbud.

Det skaber nye perspektiver og fokuserer det fælles ansvar i samarbejdet mellem forældre og dagtilbud. Ledere og medarbejdere har fortsat det overordnede ansvar for at involvere forældrene ved at invitere til samarbejde.

Fælles pædagogisk grundlag i Odense Kommune

Vi støtter forældre i at være grundsten i deres barns liv.

Vi forventer, at alle forældre involverer sig aktivt i deres barns udvikling, og vi giver dem mulighed for at tage et afgørende medansvar. Vi sørger for, at forældrene kender deres indflydelse på dannelsen af gode børnefællesskaber, hvor alle børn samt børnegruppen som helhed er ligeværdige deltagere.

Forældre er de vigtigste personer i ethvert barns liv, og det er forældrene, der har det primære ansvar for deres barns opvækst.

Forældrene er f.eks. nøglepersoner i deres barns sprogudvikling. Vi går derfor i dialog med forældrene om, hvordan de kan understøtte barnets sproglige udvikling.

Lokal praksis og eksempler

Forældresamarbejde

Forældrene er den mest betydningsfulde faktor i et barns liv, og samarbejdet med forældrene er derfor meget centralt for os. Vi ved fra forskning, bl.a. Bjørk Kjær, at børns trivsel, udvikling og læring styrkes, når der skabes sammenhæng mellem indsatsen i dagtilbuddet og barnets miljø i hjemmet. Et godt samarbejde mellem forældre og dagtilbud er derfor en af de vigtigste faktorer for, at barnet oplever sin tid i daginstitutionen som positiv og tryk.

Vi anser det som væsentligt, at samarbejdet differentieres i forhold til familiens styrker og udfordringer. Det er vores ansvar at skabe mulighed for inddragelse af alle forældre, også i de situationer, hvor samarbejdet ikke opstår af sig selv.

En af grundstenene i vores grundholdning og værdigrundlag er, at vi tror på, at forskellighed er en styrke. Vi tror på at en sammensætning af børn med forskellig baggrund, herkomst, livsvilkår og erfaringsgrundlag bidrager til en større rummelighed og forståelse. Det at kunne møde en, som ikke ligner en selv, kan bidrage til, at verden åbner sig og udsynet bliver større. Dette gør sig også gældende både i det indbyrdes personalesamarbejde, i forståelsen af det enkelte barn, og i mødet og samarbejdet med forældrene. At vægte forskelligheden giver mulighed for at se forskellige perspektiver og dermed også et bedre grundlag for både det generelle, det udvidede og det tværfaglige samarbejde.

Tegn, vi justerer vores praksis ud fra ift. grundelementet forældresamarbejde:

- At vi husker, at det er os, der har ansvaret for samarbejdet, og vi tager ansvaret for stemningen.
- At vi er empatiske og tager den andens perspektiv, og at vi hele tiden søger nye måder at være anerkendende på og møde forældrene på.
- At vi målsætter små skridt og fokuserer på muligheder og ikke på problemer, og at tillid ofte er første skridt i samarbejdet.
- At vi er ydmyge og åbne i forhold til måden, man lever på derhjemme. Vi er en verden med plads til mange forskellige kulturer.
- At tage udgangspunkt i hvordan vi kan medvirke til løsningen af et problem på vores arena i dagtilbuddet.

At vi arbejder ud fra faglighed, saglighed og personlighed, og fx arbejder systematisk med at frasortere de holdningsmæssige private forforståelser.

Ex 1:

En forælder henvender sig til personalet omkring sin oplevelse af, at barnet er svært at putte om aftenen og først falder i søvn sent om aftenen. Forældrene spørger ind til barnets lur i vuggestuen, og vi fortæller ærligt om den daglige lur. Barnets mor synes, det lyder som om, at barnet sover for meget i vuggestuen, og hun oplever, at barnet ikke har behov for middagslur hjemme i weekenderne og vil derfor gerne have, at vi forsøger, at drengen ikke sover til middag længere i vuggestuen. Vi bliver enige om, at det vil vi gerne være med til at afprøve. Efter nogle dage oplever vi, at drengens eftermiddage er præget af træthed, han mister overskuddet til leg, og han er ked af det. Vi deler oplevelserne med mor. Forældrene kan genkende billedet, og barnet har slet ikke overskud, når han kommer hjem. Vi bliver enige om, at vi hver dag vil give drengen mulighed for et hvil i krybben. Det virker efter hensigten. De fleste dage slapper drengen blot af, og nogle få dage falder han i søvn, alle hans eftermiddage er gode, og han er i trivsel. Mor er glad for, at drengen er glad hjemme også, og de oplever, at han også får en god sammenhængende nattesøvn.

Ex 2:

S ville ikke ind ad døren, da mor skal aflevere hende. Mor siger: "Har du fortalt K, hvad du skal i morgen?" Fange krabber, siger S. "Årh, ja, hvor sejt", prøver jeg at sige imponeret. Mens mor siger: "Kunne du og K ikke finde en krabbe i vuggestuen?". "Jo! to!", siger S. "Okay", siger jeg, "lad os gå på opdagelse". Mens jeg tænkte øhm, hvor dølen har vi en krabbe eller to, måske en form i sandkassen, men hvad ellers. Vi går ind. S vasker fingre og siger igen, vi skal finde krabber. Hun ser cd-afspilleren og siger musik, musik. Spil musik. Det gør vi, og S går krabbegang på gulvet. Jeg tænker, at jeg altså må gribe den ide her. Jeg finder krabber på nettet. S er straks ved siden af mig og peger, den der skal det være. Det er et foto af en krabbe. "Ja, det kan vi godt", siger jeg, "skal vi finde en mere". "Jaaa, videre, videre", siger hun, mens jeg scroller ned. "Den der", udbryder hun. Den her gang er det en tegning. Jeg printer en masse af dem, så jeg er sikker på, at der er til alle. Derefter laminerer jeg dem og klipper dem ud. Flere af de andre børn er med på ideen. Da vi skal til at gå ud på legepladsen, er de laminerede krabber samlet sammen, og jeg tænker ikke så meget mere over det. Men så kommer J og siger: "Krabbe". "Krabbe", gentager jeg. "Vil du have krabberne?" "Ja". Jeg giver ham dem, og han løber glad ud. T har hældt vand i et bassin udenfor i vandlegeområdet. J putter krabberne i vandet og fanger dem med en spand. Lidt tid efter er M ked af det. Jeg vil aflede ham, da det, han vil, ikke er muligt. Jeg spørger, om vi skal finde en kæp og putte en krabbe på. Han virker, som om det er en god ide. Vi binder en krabbe på en snor, og M går glad ud og fisker med sin pind i vandet. J kommer med en pind. Også mig. Han får også en. Legen opbrydes af, at vi skal spise frokost.

Men tænk engang, hvor fantastisk det er at følge barnets optagethed. S afleveres kl. 7.35 af mor og kl. 11 er legen eller elementer derfra stadig i spil.

Børn i udsatte positioner

Hvordan skaber vi et pædagogisk læringsmiljø, der tager højde for og involverer børn i udsatte positioner, så børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse fremmes?

Ambitioner og fælles forpligtelse i Odense Kommune

I Odense kommune handler vi altid på børn i udsatte positioner.

Vores fokus er på de inkluderende læringsmiljøer.

Vi involverer altid forældre og relevante tværfaglige samarbejdspartnere i det øjeblik, vi vurderer, at et barn er i en udsat position.

Vi er opsøgende i forhold til at få relevant viden om børn i udsatte positioner, men også på at videregive relevant viden til relevante samarbejdspartnere. Dette er også i fokus, når vi skal modtage eller overlevere børn i udsatte positioner til dagtilbud eller skole.

Vi har læringsmiljøpædagoger, som bidrager til at perspektivere og kvalificere de pædagogiske læringsmiljøer således, at de tager højde for børn i udsatte positioner og for børns forskellige forudsætninger.

Vi er professionelle og har fokus på kerneopgaven til gavn for alle børn.

Vores mission at skabe høj kvalitetsdagtilbud, som styrker udviklingen hos alle børn.

Definition

Børn i udsatte positioner kan f.eks. være børn med en svag socioøkonomisk baggrund, børn med særlige behov, børn i risiko for at stå uden for fællesskabet, børn hvis forældre ligger i skilsmisse, børn med en alvorligt syg søskende, mor eller far, børn der er anbragt uden for hjemmet m.fl. Kvaliteten i interaktionen mellem barn og voksen er særlig betydningsfuld for børn i udsatte positioner. Nogle gange kan det være en fordel at give et udsat barn plads og rum til at indgå i mindre gruppesammenhænge. Børn kan være i en udsat position i kortere eller længere perioder.

Fælles pædagogisk grundlag i Odense Kommune

Alle børn kan i perioder af deres liv, befinde sig i en udsat position. Det kan betyde, at børn i en kortere eller længere periode oplever livsomstændigheder som påvirker deres dannelse, udvikling, læring og trivsel.

Vi tager aktivt ansvaret for at iværksætte en tidlig og rettidig indsats, så børnene udfordres tilpas og oplever mestring i det almene fællesskab. Det sker i et tæt og koordineret samarbejde med forældrene. Vi etablerer differentierede lege og læringsmiljøer, der sikrer at alle børn kan deltage og opleve at være betydningsfulde.

Lokal praksis og eksempler

Børn i udsatte positioner

Vi har valgt at se begrebet "børn i udsatte positioner" ud fra Kurt Bendix Olesens forståelse, hvor "udsat position" er som et praksisforhold, hvor børns deltagelse er nødstedt. Det vil sige, at børn ikke nødvendigvis er i "udsatte positioner" hele tiden, men at det veksler, og at børn skifter position afhængig af deres deltagelse i forskellige situationer og sammenhænge i løbet af en dag.

Dette betyder også en bevidsthed på, at børn handler i en dynamisk og omskiftelig praksis, som de selv forholder sig aktivt til. Forenklet sagt, så opstår udsatte positioner fordi vi mennesker er stillet forskelligt, handler sammen, og ser på tingene forskellige steder fra. (Højholt 2016).

Forskelle og forskellighed er således ikke noget, der skal tabuiseres eller fjernes for at undgå mistrivsel eller social marginalisering af enkelte børn. Vi skal i stedet fokusere på at undersøge, hvilke betydninger forskellene har ift. børns sociale liv, og hvordan vi kan understøtte, at forskellighed kan blive en ressource, og hvordan vi pædagogisk kan arbejde for, at børn oplever sig som deltagende og betydningsfulde medspillere i det sociale liv i dagtilbuddet.

Denne forståelse er baseret på lovgrundlaget for den styrkede læreplan (se citat s. 109), og lægger op til et fælles børnesyn for vores område: "..... Alle børn, og særligt børn, der længerevarende befinder sig i udsatte positioner, er afhængige af, at det sociale læringsmiljø opfatter forskellighed som en ressource og understøtter muligheden for deltagelse og medindflydelse til fælles glæde og engagement."

Tegn, vi justerer vores praksis ud fra ift. grundelementet Børn i udsatte positioner:

- At vi anskuer børn i udsatte positioner som situationelt, hvor udfordringer søges løst i den kontekst, de udspiller sig i.
- At det ikke kun handler om at opdage børns problemer. Det handler også om at forstå, hvad børn har barrierefyldt adgang til.
- At vi arbejder med tidlig indsats fx, gennem et dokumenterende og evaluerende blik for, hvor, hvornår og hvordan børn kan få bedre betingelser for at udvide deres personlige handlerum.
- At vanskeligheder ikke anskues som noget, der kan elimineres "en gang for alle" – ud fra en særlig opskrift eller metode, men at arbejde ud fra en tilgang, hvor konflikter betragtes som en uundgåelige, som en del af livet, som faglige potentialer, der kan understøtte børns livsduelighed, og som vi skal forholde os nysgerrigt og udforskende til.
- At vi er opmærksomme på vores omtale og tilgang, fx at børnene aktuelt er "i vanskeligheder", eller at "de indgår i udsatte positioner".
- At vi er opmærksomme på vores omtale af børn, så vi ikke omtaler børn i udsatte positioner, som en "børnekategori", eller som en statisk betegnelse for en særlig slags børn. Dvs. at grundsynet er, at vi alle er forskellige og på forskellige tider og i forskellige situationer kan befinde os i "udsatte positioner".

Ex 1:

Vi fik øje på en hverdagsrutine, hvor de voksnes forventninger var, at børn skulle kunne sidde "roligt" og vente på, at der blev en ledig plads i spiserummet. Vi observerede et højt konfliktniveau i ventesituationen, hvor voksnes tilgang fik karakter af anvisninger, som var svære at følge for nogle af børnene.

Ved hjælp fra ressourcepædagogen fik vi i refleksionen øje på, hvordan vi ved at ændre på konteksten kunne ændre betingelserne for børns deltagelse. Ressourcepædagogen gik helt konkret ind og ændrede konteksten, så ventesituationen blev forvandlet til et inddragende fortællerhjørne, som tog udgangspunkt i børnenes dialog og optagethed.

I den nye hverdagsrutine med ventesituationen har vi derfor meget fokus på at ændre tilgangen til børnene, og vi øver os i et fælles blik på, hvordan vi kan ændre "et konfliktfyldt rum" til et inddragende, legende læringsrum.

Ex 2:

L kommer grædende hen imod mig. Hun var ved at lege med K ved køkkenet. Jeg går hen til K for at undersøge, hvad der mon er sket, da L fortæller, at K slår hende.

Jeg spørger K: "Hvorfor slår du L?" K siger: "Jamen, det er fordi, vi leger, at vi er babyer, og de slår hinanden". Det fortæller jeg L, og derefter sætter L sig ned igen og leger videre med K.

Ex 3:

Vi modtager et barn i vores børnehus, som har gået i 2 andre institutioner. Daglig leder og 2 medarbejdere skal have drengen i gruppen. De snakker sammen om, hvordan vi kan arbejde hen imod at få ham inkluderet i vores børnefællesskab, og de aftaler, at vi laver et tiltag, der hedder, at han skal være en del af fællesskabet inden for de rammer, han viser, han rummer, lyster og har brug for.

I den gruppe, han bliver tilknyttet, er der en tydelig, fast og visuel struktur på gruppetiden, hvor samling er en del af fællesskabet i gruppen.

Fordi drengen har svært ved at være en del af et større fællesskab, viser vi ham, at han ikke behøver at være med til samling, men i stedet kan være på et grønt tæppe (afgrænset område), som ligger lige ved siden af stedet, hvor der holdes samling. Drengen kan sidde her og lege med dinosaurer, som han holder meget af.

Dette vil drengen gerne og over en periode på nogle uger sidder drengen og leger på det grønne tæppe, mens resten af børnegruppen holder samling med forskellige fælles lege, synger sange, læser bøger osv. Efter noget tid deltager drengen i nogle af aktiviteterne til samling – han vælger selv til og fra, ud fra hvad han har lyst til at være deltagende i i børnefællesskabet, der er omkring samling.

3 måneder efter at drengene startede ved os, deltog han i samling i det større børnefællesskab lige som alle de andre børn, dog med en fast plads ved en voksen, men han var deltagende, lige som de andre børn i gruppen.

Nogle dage kan det være sværere end andre for ham at finde roen i kroppen under samling, og når det sker, giver vi voksne ham muligheden for at trække sig lidt væk fra fællesskab ved bl.a. at sidde og spille et spil eller tegne ved et bord, ind til det er hans tur i den fælles leg – netop for ikke at sætte ham i en udsat position, men stadig give ham muligheden for at være en aktiv deltager og en del af børnefællesskabet i gruppen med det, han kan og rummer den dag.

Sammenhæng til børnehaveklassen

Hvordan tilrettelægger vi vores pædagogiske læringsmiljø for de ældste børn, så det skaber sammenhæng til børnehaveklassen?

Ambitioner og fælles forpligtelse i Odense Kommune

I Odense kommune oplever børnene sammenhæng og kontinuitet i deres hverdag.

Definition

Arbejdet med at tilrettelægge et pædagogisk læringsmiljø for de ældste børn i børnehaven, der skaber sammenhæng til SFO/børnehaveklassen, skal tage udgangspunkt i den styrkede pædagogiske læreplan. De seks læreplanstemaer har tæt sammenhæng med de indholdselementer, der arbejdes med i børnehaveklassen. At skabe sammenhæng til SFO/børnehaveklassen kan f.eks. handle om børnenes trivsel, arbejdet med børnefællesskaber og at understøtte børns lyst til at lære og deres mod på nye oplevelser, fordi det er elementer, der er centrale på tværs af dagtilbud og skole.

Fælles pædagogisk grundlag i Odense Kommune

Vi etablerer læringsmiljøer, der giver barnet de bedste forudsætninger for at starte i skole. Ligeledes etablerer skolen læringsmiljøer, der er klar til at tage imod børnene fra dagtilbuddet. Dagtilbud og skoler i Odense

Kommune arbejder med afsæt i tre politisk prioriterede faglige spor; Dannelse, Sprog og Tidlig indsats. Det fælles fokus skaber en god mulighed for at forme en rød tråd i det pædagogiske arbejde.

Børn- og Ungeudvalget har udstukket et sæt fælles retningslinjer for dagtilbud og skoler, for at sikre kvalitet i samarbejdet om sammenhæng i det pædagogiske læringsmiljø, fra dagtilbuddet til forårs SFO og børnehaveklasse. Ved at skabe sammenhæng i det pædagogiske læringsmiljø understøtter vi, at børn oplever større kontinuitet i overgangen fra dagtilbud til forårs SFO og skole.

I Odense kommune arbejder hele SFO-området fra forårs SFO til SFO2 ud fra den styrkede pædagogiske læreplan for dagtilbud. De styrkede pædagogiske læreplaner for dagtilbud minder indholdsmæssigt om kompetenceområderne for børnehaveklassen, derved opnår vi en sammenhæng mellem dagtilbud, forårs SFO og børnehaveklassen.

Vi samarbejder med hinanden og med forældrene for at sikre barnet oplevelsen af en vellykket sammenhæng mellem dagtilbud og skole. Dermed etableres også det bedste afsæt for at videreudvikle barnets sproglige udvikling.

Lokal praksis og eksempler

Sammenhæng til børnehaveklassen

I institutionens opgave med at skabe sammenhæng til børnehaveklassen har vi sammen med skolen etableret en fælles Børneungeledergruppe.

For at skabe ejerskab til samarbejdet for det personale, som skal drive processerne, og for at få samarbejdet til at lykkes i praksis, har vi i Børneungeledergruppen bevidst valgt at inddrage daglige ledere fra alle vores børnehuse, nøglepersoner fra skolerne og repræsentanter fra personalet i forskellige arbejdsgrupper.

Helt konkret har vi bl.a. iværksat følgende tiltag:

- For at få en fælles forståelse har vi i arbejdsgrupper udarbejdet smtter på sprog, dannelse, digitalisering og overgange.
- Vi har sendt personale med i Forårs SFO, og skolen har sendt personale over i et børnehus.
- Vi har overgangs-samarbejde, fx bruger de kommende skolebørn Rosengårdskolens faciliteter og laver aktiviteter på skolen i deres klasselokaler.
- Robotundervisning fra skole til dagtilbud på temadag (elever underviser børnehavebørn).
- Dagtilbud holder oplæg om sprogarbejde for skolen, og skolen holder oplæg om kodning for børnehave.
- Begge skoler deltager i SprogKlar.
- Musikskoleforløb for børnehavebørn etc.

Vi inviterer hinanden til forskellige arrangementer, musik, teater og lign.

Øvrige krav til indholdet i den pædagogiske læreplan

Inddragelse af lokalsamfundet

Hvordan inddrager vi lokalsamfundet i arbejdet med at skabe pædagogiske læringsmiljøer for børn?

Fælles pædagogisk grundlag i Odense Kommune

Vi har fokus på fællesskabets betydning på alle niveauer. Det betyder blandt andet, at vi bestræber os på at etablere og indgå i samarbejdsrelationer med civilsamfundet omkring os.

Vi har en åben og eksperimenterende tilgang til samarbejdet med personer fra lokalsamfundet, og vi er nysgerrige efter at vide, hvilke værdier og kompetencer vores samarbejdspartnere byder ind med.

Vores samarbejdspartnere er med til at skabe gode læringsmiljøer for børnene. De byder hver især ind med forskellige kompetencer og muligheder. Vores primære partnere er forældre, men også lokale foreninger, erhvervslivet, plejehjem samt elever og lærere fra de lokale distriktsskoler.

Lokal praksis og eksempler

Inddragelse af lokalsamfundet

I institutionens børnehuse har vi både fælles og forskellige individuelle aktiviteter, hvor vi inddrager/samarbejder med/og går på opdagelse i lokalsamfundet.

Vi er især opmærksomme på om og hvordan, samarbejdet med andre fra lokalsamfundet kan bidrage med særlig viden, håndværk, interesser og engagement til styrkelse af vores pædagogiske læringsmiljøer.

Vi er opmærksomme på, at det er os, der fastsætter og er ansvarlige for den pædagogiske ramme for de forløb, vi indgår i, og at samarbejdet med frivillige og deltagelse i lokalsamfundsarrangementer altid skal have det formål at støtte børns trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Når vi inddrager frivillige, er vi jf. dagtilbudsloven opmærksomme på, at frivillige ikke kan indgå i normering eller pålægges ansvar for den pædagogiske kerneopgave.

Helt konkret har vi bl.a. iværksat følgende tiltag:

- I Blangstedgård har vi et meget tæt samarbejde med beboerhuset, og vi anvender deres lokaler.
- Her under Covid-19 har vores forbindelser til lokalsamfundet vist at være yderst værdifuldt, for det har været nemt at finde ekstra rum, fx i den lokale fodboldklub, på UCL og i den lokale boligforening.
- De to huse, Niels Bohrs og H. C. Ørsted, som ligger tæt UCL, har et kontinuerligt samarbejde med at inddrage studerende i hverdagen ift. de opgaver og projekter, de studerende har med sig.

- Ørbækparken samarbejder med Camillagården, som de besøger, og de bruger deres lokaler.
  - Derudover har vi en række tema-arrangementer, hvor vi fx får H.C. Andersen Garden i vores eventyrprojekt.
  - Et andet eksempel er besøg af "skraldemænd", som deler viden om affaldssortering.
-

Arbejdet med det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø

Hvordan integrerer vi det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø i det pædagogiske læringsmiljø?

Fælles pædagogisk grundlag i Odense Kommune

Vi møder børn med nærvær og positive forventninger, og vi tager udgangspunkt i et anerkendende ressource-børnesyn. Dermed understøtter vi børnenes læringsmiljøer og skaber en høj kvalitet i samspillet mellem børn og voksne.

Vi tager ansvar for, at ingen børn bliver mobbet eller udsættes for anden nedværdigende behandling. Det gør vi bl.a. ved at gøre brug af positive anvisninger.

Vi udvikler de fysiske rammer og æstetiske miljøer, så der skabes rum til fordybelse og kreativitet. Og vi inddrager børnenes egne stemmer, oplevelser og vurderinger af deres børnemiljø i vores pædagogiske praksis.

Lokal praksis og eksempler

Arbejdet med det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø

Vi har i hele institutionen stort fokus på børnemiljøet, og vi har gennem en årrække udviklet og justeret både ift. til det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø. Vores arbejde med det psykiske børnemiljø er beskrevet under de andre punkter fra det pædagogiske grundlag. Her skal dog tilføjes, at vi har et kontinuert fokus på justering og udvikling af hverdagens rytme, organisering mm. Alt dette har vi beskrevet i 3 film, som har fællestitlen: "Et inkluderende grundsyn i praksis". Filmene ligger på YouTube.

Vi arbejder ud fra, at hele dagen skal være gode læringsrum, og at dagens forskellige læringsrum skal tilbyde noget forskelligt til børnene. Derfor er der både fokus på vokseninitierede – børneinitierede – spontane processer samt hverdagsrutiner. Vi arbejder meget systematisk med vores teamsamarbejde, så vi voksne ved, hvem der er hvor, hvornår, hvad og hvordan ift. at sikre, at der er tilgængelige voksne, der kan inspirere og støtte børns lege. Det er vores erfaring, at når vi arbejder systematisk med voksnes opgaver og roller, så giver det stor bevægelsesfrihed for børnene.

I andre stunder af dagen arbejder vi systematisk med at understøtte og sammensætte børnefællesskaber, så børn har mulighed for at være i mindre fællesskaber, som matcher mangfoldigheden. Dette giver os mulighed for ift. sammensætning og indhold at tage både individuelle og fællesskabsfokus.

Vi har gennem en del år også haft fokus på det æstetiske børnemiljø og den fysiske indretning. Det er en fortsat proces, som hele tiden justeres ift. børnegruppens behov og aktuelle tiltag og pædagogik. Vi vægter meget, at børnehusene er indrettet, så rummene virker stimulerende og inspirerende for børnene.

Tegn og pejlemærker, vi justerer vores børnemiljø ud fra:

- At de fysiske rammer skal give muligheder for, at man kan organisere og planlægge pædagogik på forskellige måder, der matcher både den aktuelle og også en fremtidig pædagogik. Dette kræver fx at rum og pædagogik både skal kunne skærme de mindre fællesskaber og i andre stunder matche,

at personalet har det store overblik, så rummene kan åbnes, så de understøtter gode legemuligheder for børnene, samt gode samarbejdsformer for personalet.

- At der "skal være rum i rummene", så indretningen understøtter forskellige aktiviteter, læringsmuligheder og forskellige måder at være til stede på. Flere "rum" i rummet hjælper til at afgrænse og skærme børns lege.
- At rum, indretning og pædagogik matcher et bredt lærings syn med et styrket fokus på barneperspektivet, på inddragelse og på børns eksperimenterende læreprocesser. Med det udgangspunkt, er det et vigtigt pejlemærke, at inspirationsmaterialer og "råstof" er tilgængeligt i børnehøjde, så børn selv kan være iderige, kombinere materialer osv.
- At skabe muligheder for at børn kan være i længerevarende lege og læringsprocesforløb. Børn skal have store muligheder for at fordybe sig og arbejde videre med igangværende processer, så de kan gå til og fra, have tid til at gruble og undersøge nye løsningsforslag. Det kræver masser af "plads" og "hyldeplads" til det, som børn har gang i.
- At rum og pædagogik skal skabe gode overgange og koblinger mellem ude og inde-lege. Flydende grænser mellem ude og inde giver børnene meget større mulighed for at anvende og kombinere materialer, og samtidig giver det frihed og mulighed for større udfoldelse og bevægelse. Vi må se hele dagen som vigtige lege og læringsmuligheder, hvor vi samtænker ude- og inderummene, så de tilsammen dækker de ønskede læringsmiljøer.

Ex: Etablering af YOGA-RUM

- herunder den smtte, der er udarbejdet forinden selve etableringen.

Sammenhæng:

Der savnes stillerum i huset til roligt samvær og mulighed for, at børnene kan trække sig til et roligt sted. Det nye Mindfulness/yoga-rum indrettes af den nuværende studerende, med henblik på at skabe et rum, der signalerer ro, tryghed, nærvær.

I "Himmelrummet" er der en oplagt mulighed for at fordybe sig med børnene omkring yoga.

Når børn laver yoga, lærer de at arbejde med deres kroppe, hvilket er med til at styrke både muskler, sener og skelet.

Yogaens fysiske stillinger hjælper børnene til både styrke og smidighed i deres kroppe. Øvelserne opbygger og strækker musklerne, men de masserer også de indre organer. Rygsøjlen styrkes og leddene bliver mere bøjelige. Selve øvelserne i yoga udvikler både den fin- og grovmotoriske udvikling, idet der er fokus på balance, styrke, udholdenhed, smidighed samt koordinering af kroppens bevægelser.

I yogaen øver børnene åndedrættsteknikker og visualiseringer, der er med til at finde den indre ro, højne koncentrationen, samle tanker og udelukke udefrakommende forstyrrelser. Det øger børnenes opmærksomhed, og dermed forbedrer det deres indlæringssevner.

Når børnene laver yoga, indgår der - som en naturlig del - fortællinger og lyde, som øver børnene i at lytte, og som er med til at styrke den sproglige udvikling.

Socialt kan yoga styrke fællesskabet, fordi man netop ikke konkurrerer med hinanden, men blot måler sig med sig selv. Samtidig er det også lettere at omgås hinanden, når vi har ro i os selv.

Yoga-leg spiller således fint sammen med læreplanstemaerne:

- Krop, sanser og bevægelse
- Alsidig personlig udvikling
- Social udvikling

Og højner områder som:

- Større kropsbevidsthed

- Bevare den medfødte kontakt til det fulde åndedræt
- Opnå smidighed og styrke
- Større koncentrationsevne
- Udvikle en naturlig indre ro
- Bedre kropsholdning
- Udvikle sig sprogligt

Mål:

At skabe rolige stunder, der giver barnet mulighed for at grounde med fodfæste, mærke sig selv og opleve sig som en del af et fællesskab.

Inklusion:

Socialt kan yoga styrke fællesskabet, fordi man netop ikke konkurrerer med hinanden, men blot måler sig med sig selv. Samtidig er det også lettere at omgås hinanden, når vi har ro i os selv.

Tiltag:

Følgende bør være let tilgængeligt i et æstetisk og harmonisk indrettet "Himmelrum":

- Madrasser
- Tæpper
- Stille musik
- Dæmpet smuk belysning
- Yogainspirerende materiale, der let kan følges., fx yogaterning, yogafortællinger og plancher
- Evt. klangskål eller klokke

Under yoga-leg er det vigtigt, at vi voksne fremstår som efterlignelsesværdige og forbilledlige voksne, der udstråler engagement, nærvær og ro.

Tegn:

Med yoga-leg ønskes der tegn, som at:

- Alle børn bliver øvet i at kunne aflæse og justere sig (arousel mæssigt) i forhold til aktivitet og hinanden. Hermed menes, at børnene kan gå fra højt aktivitetsniveau til lavt aktivitetsniveau og omvendt.
- Alle børn opnår en alderssvarende motorisk udvikling med fin koordinering, balance, kropsholdning, muskelstyrke og spænding samt sansemotorisk udvikling.
- Børnene spejler og efterligner og bliver inspireret af yogabevægelserne, de ser, hvilket bidrager til kropsbevidsthed, smidighed og styrke.
- Alle børn kan fordybe sig og opnå en naturlig indre ro - eventuelt med bedre åndedræt - under yoga-leg.
- Børnene nyder at fordybe sig i denne rolige aktivitet, og de derved opnår bedre opmærksomhed og koncentration.

Evaluering:

En evaluering på et mandagsmøde med eventuel justering af yogamaterialerne vil være hensigtsmæssig efter ca. 1 måned.

Der opfodres til, at personalet tager fotos og optager videoer og ligger på MitBarn - især her i opstarten af dette nye læringsrum.

De seks læreplanstemaer

Alsidig personlig udvikling

”Alsidig personlig udvikling drejer sig om den stadige udvidelse af barnets erfaringsverden og deltagelsesmuligheder. Det forudsætter engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 36-37

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udfolder, udforsker og erfarer sig selv og hinanden på både kendte og nye måder og får tillid til egne potentialer. Dette skal ske på tværs af blandt andet alder, køn samt social og kulturel baggrund.
- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte samspil og tilknytning mellem børn og det pædagogiske personale og børn imellem. Det skal være præget af omsorg, tryghed og nysgerrighed, så alle børn udvikler engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse i fællesskaber. Dette gælder også i situationer, der kræver fordybelse, vedholdenhed og prioritering.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø børnenes alsidige personlige udvikling?

Herunder, hvordan vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtter de to pædagogiske mål for temaet Alsidig personlig udvikling
- Tager udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag
- Ses i samspil med de øvrige læreplanstemaer.

Konkret fagligt udgangspunkt for temaet Alsidig personlig udvikling

Alsidig personlig udvikling drejer sig om den stadige udvidelse af barnets erfaringsverden og deltagelsesmuligheder. Det forudsætter engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse. I vores grundlæggende faglighed er det en meget vigtig erkendelse for os, at vi hele tiden er opmærksomme på at justere på læringsmiljøet omkring børnene. Dette ser vi som en forudsætning for at opretholde et højt fagligt niveau i den konkrete hverdagspraksis.

Engagement: Vores læringsmiljø skal støtte børns engagement, fx gennem at fremme intensiteten i samspil, i leg og i aktiviteter. Børn udvikler engagement, når de indgår i relationer med betydningsfulde andre, hvor de oplever sig respekteret, passet på og værdsat af nære, tillidsgivende voksne.

Livsduelighed: Vores læringsmiljø skal understøtte, at børn gør sig væsentlige erfaringer med forskellige sociale positioner, som giver dem et grundlæggende demokratisk værdisæt, der understøtter børnenes dannelse og livsduelighed.

Gåpåmod: Vores læringsmiljø skal understøtte børn i at udtrykke deres følelser og håndtere konflikter hensigtsmæssigt uden at miste gå-på-medet.

Deltagelseskompetence: Vores læringsmiljø skal understøtte og udvide barnets erfaringsverden, så børn kan og tør deltage og tør tage initiativ til at skabe muligheder for livsudfoldelse.

I den helt konkrete hverdag arbejder vi systematisk med dette tema gennem udvikling og justering af praksis, hvor vi har fokus på følgende tegn:

1. At vi evaluerer og reflekterer med udgangspunkt i de to overordnede mål for temaet.
2. At vi har fokus på, at udfordringer ikke overstiger børnenes kompetencer eller overskrider deres grænser.
3. At vi inviterer børn til at udtrykke sig respektfuldt, og at vi anerkender deres perspektiver og oplevelser af hverdagen i vores dagtilbud.
4. At vi introducerer børn til forskellige måder at håndtere konfliktfyldte situationer og følelser på, og giver dem mulighed for at eksperimentere med disse. Dette kræver mod.
5. At personalet støtter børn i at turde gå egne veje, fx ved at vælge aktiviteter til og fra, når de ikke matcher deres trivsels- udviklings- eller læringsbehov – under hensyntagen til, at de også i høj grad bør deltage i de samlende fællesskaber.
6. At vi helt konkret giver dem mulighed for at forfølge, engagere og fordybe sig i det, de er optagede af, så de lærer at prioritere blandt mange mulige tilbud.
7. At vi motiverer børn til at undres, pirre deres nysgerrighed, anerkender deres fund, og støtter dem i vedholdenhed og deres innovative formåen.

Ex 1:

E er 2 år og har svært ved at være koncentreret og fordybet ret lang tid ad gangen. Det indvirker på deltagelse i fællesskab og relationsdannelse. Jeg oplever ikke, at de andre børn inviterer ham til leg eller forventer ham som en del af en aktivitet, da han hurtigt forlader lege og aktiviteter.

Jeg vurderer, at deres reaktioner og forventninger kan få betydning for E's selvopfattelse.

Jeg har prøvet at inddrage ham i fælles lege med fx biler, der skal køre efter mad til dyr, spille guitar og lave sanglege, bygge med Lego, køkkenleg. Han kan imitere kortvarigt, men det er uden succes ift. at fastholde hans opmærksomhed ret lang tid. Gentagne gange sidder jeg tilbage med en fordybet gruppe, men hvor E er videre, og jeg ikke kan gå fra den fordybede gruppe.

Jeg justerer mine ambitioner om, hvor lang tid E bør fordybe sig, og sætter små mål ud fra, hvad der optager ham.

I en periode med varmt vejr og vandleg udenfor har jeg fået øje på, at E elsker vandleg. - så meget, at han ved hver given lejlighed sætter sig op i baljer med tøj og sko på.

Jeg tager derfor en dag pensler frem og en spand med vand. Jeg viser, hvordan jeg maler væg og fliser med vand. Dette ud fra refleksion om, at E har brug for tydelige eksempler på, hvad ting kan bruges til, og hvordan leg kan udvikles. Han fanger ideen og løber frem og tilbage for at få vand på penslen og hen til et tog, han maler på. Han vil flere gange tømme spanden for vand, men jeg fastholder regler for legen om, at vandet skal være i spanden. Dette for at skabe dannelseerfaring om at følge regler, men stadig med frihed i legen om, hvor han maler. Jeg bruger mit kropssprog og intonation til at vise begejstring, styrke hans koncentration og vise, at jeg kan lide at være sammen med ham.

En dag fortæller jeg en historie om en mand, der skal ud på tur, og med fagter og lyde fortæller jeg, hvordan han lukker døren, der knirker, går hen over brosten, gennem siv og sump, møder en løve og løber hjem og kysser og krammer sin kone. Det fastholder E opmærksomhed, og han er deltagende med øjenkontakt og fagter. Jeg overraskes over, at han ved samme fortælling næste dag siger sumplyden og brøler som løven, inden vi når til den del af fortællingen.

Ex 2:

L forventer ofte, at man gør tingene for ham, fx tage hans sko/tøj af og på, rejse ham op, når han falder osv. Jeg tænker, at det kommer af en god blanding af, at han ikke tror, han kan selv, ikke har erfaring med det hjemme fra og skal ind i vuggestuens rutiner.

Jeg kan være i tvivl, om han forstår, hvad jeg beder ham om, Derfor har jeg været opmærksom på at gøre mig tydelig i mit sprog med korte sætninger og kropssprog: "Du skal åbne din sko" og når han har gjort det sige: "Så skal du tage din sko af".

Jeg giver L god tid (betænkningstid) til at forstå beskeden og udføre den. Jeg viser også på mig selv, hvad han skal gøre.

På nogle tidspunkter af dagen oplever jeg, at han har så lav arousal, at han ikke kan modtage nogen beskeder. Jeg prøver derfor at vække ham inden ved fx. ved at holde ham på hoved eller side med ham på skødet og lade ham "falde" gennem benene. Derefter giver jeg ham den samme besked.

Jeg er opmærksom på at gøre det gennem hele dagen, guidede ham, give ham tid og anerkende, hvad han har opnået. "Du har selv taget din strømper af L". Han bliver glad og gør det mange gange i løbet af dagen og viser mig det.

Målet er, at L skal blive mere selvhjulpent. Det styrker hans robusthed at fejle, men prøve igen, og at det derefter lykkes. L for en større selvforståelse, da han afprøver ting motorisk og får øget selvværd, da han er i stand til at gøre ting selv.

Social udvikling

"Social udvikling er udvikling af sociale handlemuligheder og deltagelsesformer og foregår i sociale fællesskaber, hvor børnene kan opleve at høre til, og hvor de kan gøre sig erfaringer med selv at øve indflydelse og med at værdsætte forskellighed.

Gennem relationer til andre udvikler børn empati og sociale relationer, og læringsmiljøet skal derfor understøtte børns opbygning af relationer til andre børn, til det pædagogiske personale, til lokal- og nærmiljøet, til aktiviteter, ting, legetøj m.m."

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 38-39

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn trives og indgår i sociale fællesskaber, og at alle børn udvikler empati og relationer.
- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte fællesskaber, hvor forskellighed ses som en ressource, og som bidrager til demokratisk dannelse.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø børnenes sociale udvikling?

Herunder, hvordan vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtter de to pædagogiske mål for temaet Social udvikling
- Tager udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag
- Ses i samspil med de øvrige læreplanstemaer.

Konkret fagligt udgangspunkt for temaet Social udvikling:

Deltagelse og medindflydelse: "Social udvikling er udvikling af sociale handlemuligheder og deltagelsesformer og foregår i sociale fællesskaber, hvor børn oplever at høre til, og hvor de kan gøre sig erfaringer med selv at øve indflydelse og med at værdsætte forskellighed". Det er en vigtig del af vores grundfaglighed, at vi oplever forskellighed som en ressource, og at dette også er kendetegnende for den helt konkrete hverdagspraksis.

Empati: Relationer er en væsentlig del af grundlaget for, at børnene lærer sig empati. Empati handler om at mærke egne følelser, forstå andres oplevelsesverden og handle på måder, der understøtter samspillet med andre. Vi ser det som væsentligt for børns udvikling af empati, at vi voksne er optaget af børneperspektiver, samt at relationer mellem voksne og børn er præget af ligeværd, forståelse og indlevelse, så børn får forståelse for betydningen af at handle i fællesskabets og hinandens interesse.

Legens betydning for social læring: Vores pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at legen er grundlæggende, for derigennem lærer børn at forhandle, at indgå kompromisser og at løse konflikter. Et af legens kendetegn er, at den bliver til undervejs, og at børn derfor må afstemme med hinanden hele tiden. I den helt konkrete hverdag, arbejder vi systematisk med dette tema gennem udvikling og justering af praksis, hvor vi har fokus på følgende tegn:

- At vi evaluerer og reflekterer med udgangspunkt i de to overordnede mål for temaet.
- At vores refleksioner er præget af en grundlæggende forståelse for, at alle børn har brug for at blive mødt med positive forventninger.
- At vi ser børn guides til at indgå i fællesskaber, så de øver sig i at forstå sig selv, hinanden og deres omverden.
- At vi er meget opmærksomme på, at nogle børn kan have svært ved at få adgang til legefællesskaber, og at vi understøtter denne adgang gennem forskellige pædagogiske tilgange som fx gå foran, gå ved siden af, være legedeltager osv.
- At vi er opmærksomme på, at børns sociale læring og udvikling også finder sted, når de iagttager andre børns leg. Herved kan de fx lære at afkode leges formelle og uformelle regler og måske komme med konstruktive legeudspil, der kan bringe dem ind i legene og hjælpe dem til at fastholde legene.

Ex 1:

Jeg har reflekteret over, at vores samlinger har været meget voksen-styret. Jeg vil gerne inddrage børnenes medbestemmelse i højere grad, end nu. Når vi holder samling, synger vi Goddag-sangen og klapper stavelser, når vi synger om børnene. Jeg har lavet kort med børnenes navne og billeder på. Jeg ligger tre kort på bordet og beder V om at vælge det barn, vi skal synge om, som det første. Hun vælger H, og da vi er færdige med at synge om H, vælger H det næste kort med et barns navn, som vi skal synge om. Børnene virker meget engagerede. De har fuldstændig styr på hinandens navne, og på om de er her den pågældende dag. A vinker og klapper med på lige fod med de ældste. E klapper alle stavelser korrekt. Jeg er imponeret.

Ex 2:

Jeg spiser med 8 børn. Jeg fortæller børnene, at V og E er nye børn i vores spiseguppe. De er netop rykket op fra vuggestuen. E har svært ved at skære fiskefrikadellens maden ud, og I, som sidder ved siden af, tilbyder sin hjælp. Hun hjælper E under hele spisningen – rækker E kartoflerne og er meget opmærksom på at lytte til, hvad E gerne vil have hjælp til. V spørger efter fiskefrikadellerne og S skubber dem over til hende og spørger hende, om han skal give hende nogle. "Ja", siger hun. Hun har svært ved at skære dem ud – S prøver, men det driller ham, og han kigger på mig og siger: "Kan du ikke hjælpe?" "Jo", siger jeg, jeg vil gerne hjælpe V."

Kommunikation og sprog

”Børns kommunikation og sprog tilegnes og udvikles i nære relationer med barnets forældre, i fællesskaber med andre børn og sammen med det pædagogiske personale.

Det centrale for børns sprogtilegnelse er, at læringsmiljøet understøtter børns kommunikative og sproglige interaktioner med det pædagogiske personale. Det er ligeledes centralt, at det pædagogiske personale er bevidst om, at de fungerer som sproglige rollemodeller for børnene, og at børnene guides til at indgå i fællesskaber med andre børn.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 40-41

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udvikler sprog, der bidrager til, at børnene kan forstå sig selv, hinanden og deres omverden.
- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn opnår erfaringer med at kommunikere og sprogliggøre tanker, behov og ideer, som børnene kan anvende i sociale fællesskaber.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø børnenes kommunikation og sprog?

Herunder, hvordan vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtter de to pædagogiske mål for temaet Kommunikation og sprog
- Tager udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag
- Ses i samspil med de øvrige læreplanstemaer.

Konkret fagligt udgangspunkt for temaet kommunikation og sprog:

Vi har valgt at se på begreberne ”kommunikation og sprog” ud fra Justin Markussen-Browns faglige blik på børns sprogtilenelsesproces. Gode sprogfærdigheder er vigtige for barnet. Sprog gør, at børn kan indgå i fællesskaber, kan forklare deres meninger og tanker, kan stille spørgsmål om deres omverden – og forstå svarene. Pædagoger spiller en vigtig rolle heri, da vi ved at arbejde bevidst og fagligt med temaet, har større mulighed for at understøtte børns sprogtilegnelse. Vi har blik for, at i barnets før-sproglige periode, består kommunikationen af mange andre udtryk end et egentligt sprog. Herfra bevæger barnets kommunikation sig mod tilegnelse af sproglyde, ord, udvidet ordforråd og sammensætning af ord i mere og mere nuancerede sætninger (fonologi, leksikon og grammatik). En udviklingsproces, som sker helt naturligt, men som er meget betydningsfuld at understøtte gennem stærke sprogmiljøer, hvor voksne fx interagerer sprogligt med børnene, er opmærksomme på, at ord læres i sociale interaktioner og er bundet til kontekst. Det vil bl.a. sige, at vi pædagogisk må overveje, hvordan vi kan øge barnets mulighed for at høre voksensprog, samt øge barnets muligheder for sproglige interaktioner, så barnet selv får mod og lyst til at afprøve de kommunikative konstruktioner, som de hører.

I den helt konkrete hverdag, arbejder vi systematisk med dette tema gennem udvikling og justering af praksis, hvor vi har fokus på følgende tegn:

- At vi evaluerer og reflekterer med udgangspunkt i de to overordnede mål for temaet.
- At vi arbejder bevidst med, at vi er sproglige rollemodeller.
- At vi oplever børns mod, lyst og glæde ved at udtrykke sig på mange forskellige måder.
- At vi pædagogisk arbejder bevidst med de tillærte sprogstrategier fra uddannelsen ”sprogklar”:
  - Avanceret og nuanceret sprog

- Fortolk, gentag og udvid
- Sæt ord på handlinger
- Stil åbne spørgsmål

Ex 1:

Jeg er kravlet op på klatrestativet, hvor E og B står. De kigger efter E's mor. Jeg spørger E: "Er din mor kommet hjem?". E siger: "Ja". Jeg spørger: "Kørte din mor i bil?". E siger: "Ja". Jeg spørger: "Er det altid din mor, som kører i bilen?" E siger: "Nej, nogle gange cykler hun". Det går op for mig, at jeg stiller lukkede spørgsmål. Det føles med samme som en fejl fra min side, for han kunne jo kun svare ja eller nej. Jeg tænkte på sprogstrategien: "Stil åbne spørgsmål", og fortsætter vores dialog: "Hvorfor kører din mor ikke altid i bil?" E siger: "Min mor cykler, når min far skal køre i bilen". Jeg spørger: "Kan din mor bedst lide at køre bil eller cykle?". E ser betænksom ud og svarer: "Det ved jeg ikke. Jeg tror godt, hun kan lide at køre bil, når det regner. Men hun kan godt lide at cykle, når det er solskin". Eksemplet viser her, at barnets svarmuligheder udvides, sætningerne bliver længere og mere nuancerede, og det bliver en mere gensidig dialog, når jeg husker at stille åbne spørgsmål.

Ex 2:

Jeg står og vasker hænder med børnene. Jeg kommer til at tænke på, at jeg skal huske strategien om at sætte ord på handling. Derfor begynder jeg at forklare og vise, at nu vasker jeg hænder, nu tørrer jeg hænder. Samtidig sætter jeg også ord på det, som børnene skal ude på badeværelset, altså tørre sig, trække underbukser og bukser op, gøre hænderne våde, tage sæbe på hænderne, vaske hænderne, tørre hænderne osv. I garderoben bagefter er jeg også blevet meget bevidst omkring at sætte ord på børnenes handlinger ift., når de skal tage deres overtøj og sko på. På den måde opdager jeg mange nye muligheder for at lave sprogunderstøttende læringsrum.

Ex 3:

Jeg er overbliksvoksen og skal til at rydde op i legekøkkenet. Jeg er i gang med opgaven alene. R kommer ind på stuen. Jeg siger til ham, at alle de andre børn er på legepladsen, men at han gerne må blive inde på storstuen, hvis han vil hjælpe mig med at rydde op i køkkenet. Det vil R gerne.

Jeg opdager lige en overset mulighed for at inddrage barnet. Han kommer hen og begynder at lægge "maden" i de forskellige kasser. Han kigger på det billede, som er på kassen. Fx er der på den ene kasse et billede med en masse forskellige frugt og grøntsager. Han tager frugten eller grøntsagen, kigger på billedet og lægger genstanden i den rigtige kasse. De ting, han ikke kan finde, snakker vi om, og jeg siger, at han kan prøve at finde genstanden ud fra farven, og se om han kan finde den på de billeder, som er klistret på reolerne. R finder mange frugter og grøntsager, som han ikke kan finde på billedet på kassen. Jeg spørger ham hver gang, hvad han tror, det er, og hvad han tror, maden kan bruges til, i hvilke retter de kan bruges osv. På et tidspunkt tager R et jordbær og putter i kassen med brød og kager. Jeg spørger ham, om jordbærret skal i den kasse. R siger, at det skal den. Jeg spørger, hvorfor jordbærret skal i denne kasse? R siger, at jordbærret skal ovenpå kagen. Han viser mig billedet til kassen med brød og kager, og der er rigtig nok en jordbærkage på billedet. En af mine aha-oplevelser her er bl.a. at huske vigtigheden af at være nysgerrig på, hvad der er barnets intention, fx med jordbærret, og ikke bare give det "rigtige" svar.

Krop, sanser og bevægelse

”Børn er i verden gennem kroppen, og når de støttes i at bruge, udfordre, eksperimentere, mærke og passe på kroppen – gennem ro og bevægelse – lægges grundlaget for fysisk og psykisk trivsel.

Kroppen er et stort og sammensat sansesystem, som udgør fundamentet for erfaring, viden, følelsesmæssige og sociale processer, ligesom al kommunikation og relationsdannelse udgår fra kroppen”.

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 42-43

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udforsker og eksperimenterer med mange forskellige måder at bruge kroppen på.
- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn oplever krops- og bevægelsesglæde både i ro og i aktivitet, så børnene bliver fortrolige med deres krop, herunder kropslige fornemmelser, kroppens funktioner, sanser og forskellige former for bevægelse.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø udviklingen af børnenes krop, sanser og bevægelse?

Herunder, hvordan vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtter de to pædagogiske mål for temaet Krop, sanser og bevægelse
- Tager udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag
- Ses i samspil med de øvrige læreplanstemaer.

Konkret fagligt udgangspunkt for temaet krop, sanser og bevægelse:

Grundlæggende er kroppen det sanseinstrument, som barnet møder verden med. Kroppen er således udgangspunktet for barnets læring og for forståelse af sig selv i verden. Kroppen er grundlaget for børns deltagelse i samfundets forskellige fællesskaber, og den har både en fysisk og eksistentiel dimension. Gennem kroppen får barnet bevidsthed om andet, andre, og om egen krop i verden. Gennem kropslige erfaringer undersøges fx ”hvem er jeg”, og ”hvad er du” og ”kan jeg måske også det?”. Hermed udvikles kropsidentiteten via kropslige erfaringer i sociale samspil.

Man kan sige, at barnet er i sin krop, har sin krop, og er i verden gennem kroppen. Der sker læring og udvikling gennem erfaringer i kroppen. Kropssprog og kropslighed kan således ses som grundlag for kommunikation og samarbejde.

Sanser er børns adgang til verden og fundamentet for at opfatte og begribe verden. Det har afgørende betydning for barnets motoriske udvikling og automatisering, at de tre motoriske grundsanser stimuleres: den taktile sans, den vestibulære sans, samt muskel-led-sansen. Denne stimulering skal ske i samarbejde med de øvrige sanser: lugtesansen, synssansen, smagssansen og høresansen. Vi er opmærksomme på, at den fysiske side af sansning ikke kan stå alene, men netop skal stimuleres gennem børns legende undersøgende og eksperimenterende processer, hvor bevægelse er i centrum.

I bevægelsesfællesskaber udvikler barnet mestring af kropslige og sanselige indtryk og udtryk og styrker herved sin evne i at aflæse og forstå andre gestik, mimik og kropslige udtryk.

I den helt konkrete hverdag arbejder vi systematisk med temaet gennem udvikling og justering af praksis, hvor vi har fokus på følgende tegn:

- At vi evaluerer og reflekterer med udgangspunkt i de to overordnede mål for temaet.

- At vores inde og uderum tilbyder forskelligartede lege og læringsmuligheder, hvor børn bliver kropsligt udfordret og samtidig tilegner sig kropslige erfaringer, kropsbevidsthed og får stimuleret de 3 grundlæggende sanser.
- At vi tilrettelægger aktiviteter og inspirer til, at børn hopper, triller, slår kolbøtter, laver snorreture osv., så de stimulerer de tre motoriske grundsanser. Vi er opmærksomme på, at disse ikke stimuleres tilstrækkeligt, når vi en stor del af dagen holder hovedet i samme stilling, går på plane flader, sidder på stole osv.
- At vi ser voksne, der griber chancen og er med, når børn tumler, triller og snurrer rundt, fordi vi kender betydningen af at være inspirerende legende rollemodeller, der "går foran" med motivation, inspiration og glæde, og går ved "siden af" og støtter og guider, og samtidig giver plads til børns frie legende udfoldelsesmuligheder.
- At vi er opmærksomme på, at kropslighed og bevægelse ikke er en selvfølge. Nogle børn har brug for voksenstøtte for at finde modet og kræfterne. Det kræver, at vi voksne omkring barnet ved noget om krop, sanser og bevægelse, og gennem denne viden kan vi hjælpe barnet til at bruge krop og bevægelse til at møde verden med.

Ex 1:

Det er sent eftermiddag, og vi er udenfor på legepladsen. Mange børn er blevet hentet, og de, der er tilbage, har svært ved at fastholde sig ved en aktivitet.

L viser mig, at hun har fundet en grankogle. Vi snakker om, hvad det er, og hvor den kommer fra. Da jeg fortæller, at den er faldet ned fra det store træ, bliver hun optaget af, at der ligger mange på jorden. Jeg forslår, at vi kan tage en spand og samle dem.

Jeg inviterer flere børn til at deltage undervejs, og da vi gentagne gange har snakket om, hvor de er fra, og at de har forskellige størrelse og form, går jeg op på toppen af bakken på legepladsen.

Jeg viser dem, at grankoglerne i spanden kan trille ned ad bakken.

Det resulterer i, at børnene går op ad bakken med deres spand, sætter sig på hug på skråningen og kaster koglerne ned af bakken. Derefter går de ned ad bakken og samler grankoglerne op i spanden igen.

Sådan forsætter legen.

Vi har undervejs undret os over grankoglen. Kigget og mærket nøje på den og snakket om, at der også kan falde blade og grene ned fra træet.

Vi har fået strukket vores haser, når vi går op ad bakken, øvet vores balance og opretholdt en spænding i musklerne for at kunne gå og side på bakken.

Ex 2:

Jeg er tilknyttet en børnegruppe, hvor alle børn er fyldt 2 år. Når vi spiser, har flere af børnene brug for at sanse maden ved at spise med fingrene og pille maden i stykker. De hælder vandet fra koppen og ud på bordet eller i tallerkenen. Jeg oplever også, at flere af børnene undgår leg med klistrede konsistenser, eller børn, der ikke bryde sig om at træde på ujævne, sandede overflader med bare fødder.

Når vi sidder ved bordet, anviser og guider jeg børnene i almen dannelse med at bruge bestik, bide af rugbrødet og drikke af koppen. Jeg er også bevidst om, at de har brug for et øverum, der giver de sanseerfaringer, de søger ved måltidet.

Det kan fx være:

En solskinsdag på legepladsen tilbydes børnene at gå udenfor i bare fødder. Nogle vil gerne, og andre efterspørger deres sandaler.

Jeg tager baljer ud med forskellige materialer i og sætter dem op som en bane. En med lunkent vand, en med sand og en med frosne ærter. Jeg går forrest som vejleder og viser, hvordan jeg med bare tæer træder op i først vandet, så sandet og så ærterne. Jeg bruger kropssprog og lyde til ahhh og uhh, når det er koldt og varmt. Jeg og mine kolleger inviterer og hjælper børnene til at følge aktiviteten i deres tempo og efter aktivitetens rammer. Det er fx ikke tilladt at tømme baljen for vand. Der er dannelseserfaring i at lære rammer for en fælles aktivitet.

A og I går straks fra balje til balje og guides i at vente på deres tur. S sætter glad hele sin lille krop op i baljen. A har sandaler på og holder mig i hånden og trækker mig væk. Jeg tager ærter op i hånden og viser hende. Hun bliver nysgerrig og mærker lidt på dem. Jeg lader dem falde til jorden og trykker dem flade med hånden.

Alle børn er på deres egen måde med, og til sidst gives legen fri til deres egne initiativer, og de viser overskud til at dele og vente på hinanden i en leg, hvor de sanser ved at sidde i baljerne, putte ærter, sand og vand i kopper og kander, og børnene får det erfaringsrum, de søger ved bordet. Og de får oveni sanset med hele kroppen og øvet rumfornemmelse. A deltager i legen ved at sidde på hug ved siden af og røre med hænderne.

Natur, udeliv og science

”Naturoplevelser i barndommen har både en følelsesmæssig, en kropslig, en social og en kognitiv dimension.

Naturen er et rum, hvor børn kan eksperimentere og gøre sig de første erfaringer med naturvidenskabelige tænke- og analysemåder. Men naturen er også grundlag for arbejdet med bæredygtighed og samspillet mellem menneske, samfund og natur.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 44-45

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får konkrete erfaringer med naturen, som udvikler deres nysgerrighed og lyst til at udforske naturen, som giver børnene mulighed for at opleve menneskets forbundethed med naturen, og som giver børnene en begyndende forståelse for betydningen af en bæredygtig udvikling.
- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn aktivt observerer og undersøger naturfænomener i deres omverden, så børnene får erfaringer med at genkende og udtrykke sig om årsag, virkning og sammenhænge, herunder en begyndende matematisk opmærksomhed.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø, at børnene gør sig erfaringer med natur, udeliv og science?

Herunder, hvordan vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtter de to pædagogiske mål for temaet Natur, udeliv og science
- Tager udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag
- Ses i samspil med de øvrige læreplanstemaer.

Konkret fagligt udgangspunkt for temaet Natur, udeliv og science:

Vi har i vores tilgang valgt at sætte fokus på alle 3 begreber, natur, udeliv og science, dog med en hovedvægt på science-begrebet, fordi vi herved vægter en undersøgende tilgang, som åbner for en aktiv inddragelse af børnene.

Natur kan i pædagogisk kontekst defineres som et pædagogisk, **sanseligt, naturfagligt-orienteret møde** med de muligheder for læring og væren, der ligger i dagtilbuddets indearealer, samt omkringliggende udeområde. Naturoplevelser har både en følelsesmæssig, en kropslig, en social og en kognitiv dimension.

Udeliv handler bl.a. om direkte sanseoplevelser, kropslige oplevelser, plads til nysgerrighed, fascination og fordybelse, samt plads til eksperimenter, naturoplevelser, vilde lege, eventyrlige lege, farlige lege mm.

En **science**-tilgang betyder, at læringsmiljøet giver børnene mulighed for at danne sig erfaringer med årsag, virkning og sammenhænge. Man støtter børn i at kategorisere relations-par som mange/få, stor/lille, tung/let, over/under, osv., og herved laves der en kobling til børns sprog og begrebsudvikling. Når der er fokus på en science-tilgang, øges børns muligheder for at eksperimentere med tal, rum og form, og der gives herved en kobling til en tidlig start på det matematiske sprog.

I den helt konkrete hverdag, arbejder vi systematisk med dette tema gennem udvikling og justering af praksis, hvor vi har fokus på følgende tegn:

- At vi evaluerer og reflekterer med udgangspunkt i de to overordnede mål for temaet.
- At børn oplever naturtyper som fx skov, strand, moser, vandløb.
- At børn oplever levende organismer som dyr, mikroorganismer og planter.
- At børn oplever årets gang.
- At børn har mulighed for at gøre sig erfaringer med og udvikle forståelse for sammenhænge i naturen.
- At børn oplever og får viden om naturfænomener som lys, luft, jord, vand og vejrfænomener.
- At børn får viden om fødekæder og forskellige fænomener som fx vejret og solsystemet.
- At børn får viden om menneskers påvirkning af og samspil med naturen.

Ex 1:

Fra matematikkonsulent og didaktiker Pernille Pind ved jeg, at børn med matematikvanskeligheder ofte har begrænset erfaring med matematiske begreber som mængder, former og størrelser, og at forskning viser, at de vanskeligheder kan forebygges ved at øge fokus på brugen af begreberne allerede i 0-3 års-alderen. Jeg ved fra min pædagogiske praksis, at børn under 3 år lærer bedst med sanserne og gennem leg, og at de er hurtige til at imitere os. Jeg vælger ud fra den refleksion at bruge ting og aktiviteter, børnene kender, til at vække deres nysgerrighed, skærpe den matematiske opmærksomhed og til at integrere de matematiske begreber som en naturlig del i deres sprog.

Eksempler:

- Det er dejligt vejr i vuggestuen, og vi er på legepladsen. Nogle børn er fordybet i vandleg, nogle kører på scooter, og nogle børn går lidt søgende rundt uden fordybelse. Jeg henvender mig til A, der kigger på vandlegen. "Vil du også gerne være med?" "Prøv at se de to gryder der. Vil du have den største, røde. Eller måske den mindste, gule?". Jeg peger på dem. A tager den gule. Jeg siger: "Du tog den lille, runde gryde. Lad os se, hvor meget vand, der kan være i". A tager den under den løbende vandhane. Da den er fuld, tager jeg den større, røde gryde. Vi hælder vandet deri, og det hele kan være der. Jeg hælder nu fra den røde over i den gule, og vandet løber over. Jeg siger begejstret: "Det løber over. Den runde, gule gryde er mindre end den røde. Der er mere vand, end der er plads til". A er begejstret over vandsprøjtene. Han leger videre på egen hånd, kalder indimellem og viser, når vandet løber ud over gryde eller spand. Nogle dage efter kommer han og tager mig i hånden og inviterer til samme leg.
- Jeg hjælper de børn, der ikke er i fordybelse på legepladsen. Jeg finder kridt frem og tegner en cirkel foran mig på fliserne, og siger: "Vil I være med til at hoppe? Vi kan hoppe ind i cirklen". Børnene hopper med, og jeg bukker mig og tegner en trekant foran mig: "Nu kan vi hoppe i trekanten". De hopper med. Legen fortsætter med kvadrat, rektangel, stjerne. Da mange former er tegnet, fortsætter legen med, at børnene bestemmer, hvor vi skal hoppe hen, og jeg benævner formen.

- Jeg synger "Se min kjole" med børnene, hvor teksten er med udgangspunkt i deres tøj. Se H's bluse, den har nemlig prikker, striber mm.
- Vi kan samle legoklodser i bunker med lige mange i hver. Eller putte kugler i æggebakker, hvor rummene er håndgribelige for børnene, og hvor der er prikker, der angiver, hvor mange der skal være i 8 rækken.
- Vi kan gå på firkant-jagt og hjælpe hinanden med at se firkanter. Vinduet, skamlen, bogen mm. Vi kan mærke på nogle af de skarpe og runde kanter.

Det er forskelligt, hvor meget børnene imiterer begreberne ud fra deres kognitive og sproglige udvikling, men formålet er at skærpe deres opmærksomhed på de matematiske begreber og lagre erfaringer med at høre og sanse former, mængde- og størrelsesbegreber som tungest, højere end, længst mm.

Ex 2:

Jeg var på tur med 6 børn og min kollega. Det begyndte pludselig at regne. Den gruppe, der var omkring mig, løb med mig ind under et træ, så vi kunne stå i ly for regnen. Min kollega og to børn var på bakken på det tidspunkt, og i stedet for at løbe i ly for regnen lagde de sig ned på bakken og mærkede regnen i deres ansigter, det så sjovt ud, og snart lå alle 6 børn på bakken, mens de mærkede regnen i deres ansigter. Det var fedt, at min kollega fangede den pludselige regnbyge på en helt andet måde, og børnene fik en god sans og natur oplevelse ud af det.

Ex 3:

Da vi sad og spiste, fandt jeg to modne jordbær på vores jordbærplanter. Alle ville gerne smage, hvilket ikke var muligt. Jeg skyndte mig ud til M i håb om, han havde et jordbær ekstra. Det havde han heldigvis, så alle kunne smage lidt jordbær, hvis de havde lyst, men børnene var gået fra bordet, inden jeg nåede tilbage, så interessen var ikke aktuel længere. L og D satte sig hen til jordbærplanterne igen og snakkede om, at der var flere. Vi kiggede på dem og snakkede om, at de andre jordbær var grønne og ikke smagte godt endnu, og at vi skulle huske at vande dem, så de kunne blive store og smage godt - ligesom de røde jordbær, vi lige havde smagt på. De undlod at plukke de grønne bær, selv om de måske havde haft lyst. Efterfølgende har vi hver dag snakket om jordbær, og børnene kigger til dem og ser, om de er blevet røde.

Kultur, æstetik og fællesskab

”Kultur er en kunstnerisk, skabende kraft, der aktiverer børns sanser og følelser, ligesom det er kulturelle værdier, som børn tilegner sig i hverdagslivet. Gennem læringsmiljøer med fokus på kultur kan børn møde nye sider af sig selv, få mulighed for at udtrykke sig på mange forskellige måder og forstå deres omverden.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 46-47

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn indgår i ligeværdige og forskellige former for fællesskaber, hvor de oplever egne og andres kulturelle baggrunde, normer, traditioner og værdier.
- Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får mange forskellige kulturelle oplevelser, både som tilskuere og aktive deltagere, som stimulerer børnenes engagement, fantasi, kreativitet og nysgerrighed, og at børnene får erfaringer med at anvende forskellige materialer, redskaber og medier.

Hvordan understøtter vores pædagogiske læringsmiljø, at børnene gør sig erfaringer med kultur, æstetik og fællesskab?

Herunder, hvordan vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtter de to pædagogiske mål for temaet Kultur, æstetik og fællesskab
- Tager udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag
- Ses i samspil med de øvrige læreplanstemaer.

Konkret fagligt udgangspunkt for temaet kultur, æstetik og fællesskab:

Vi ser temaet kultur, æstetik og fællesskab meget tæt forbundet med det pædagogiske grundlag og det lærings- og dannelsessyn, vi har beskrevet der. ”Kultur er en kunstnerisk, skabende kraft, der aktiverer børns sanser og følelser, ligesom det er kulturelle værdier, som børn tilegner sig i hverdagslivet”.

Det er vigtigt for os, at vores læringsmiljøer kan understøtte børn i at eksperimentere med, øve sig i, og afprøve sig selv indenfor en bred vifte af kunstarter og udtryk.

Skabende virksomhed og æstetik består både af indtryk og udtryk. Indtryk består af børnenes egne oplevelser i det direkte møde med forskellige kunstarter som scenekunst, film, maleri, musik, sang og litteratur. Disse oplevelser giver erfaringer, som man deler, fortolker, spejler sig i. Samtidig giver oplevelserne også kropslige fornemmelser og erfaringer, fx at man mærker spændingen i en fortælling, eller føler nedtryghed eller glæde. Udtryk består i at børn har en skabende og eksperimenterende praksis, præget af lyst, mod aktiv deltagelse, nysgerrighed og sansning.

I den helt konkrete hverdag, arbejder vi systematisk med dette tema gennem udvikling og justering af praksis, hvor vi har fokus på følgende tegn:

- At vi evaluerer og reflekterer med udgangspunkt i de to overordnede mål for temaet.
- At vi ser voksne, der er lydhøre og understøtter børn i selv at skabe kulturelle udtryk.
- At det fysiske læringsmiljø både i og udenfor dagtilbuddet giver mulighed for, at børn selv kan søge inspiration og oplevelser i forskellig litteratur, billedbøger, musik, fotografi mv.
- At børn mødes med en differentieret pædagogisk indsats, så alle har mulighed for at få erfaringer med at udfolde sig og begå sig i fællesskaber og i samfundet, fx at børn har mulighed for at bruge IT i et eksperimenterende fællesskab.

Ex 1:

NYHEDSBREV FRA RØDGRUPPE JUNI 2020

Efter genåbningen:

Frisk luft, røde kinder, godt humør. Masser af kropslige udfordringer og anderledes måder at være sammen på. Og færre konflikter. Der er mange gode grunde til at være udenfor, udover retningslinjerne, der sagde, vi skulle være ude det meste af dagen.

Vi valgte at optimere vores uderum med cykelbane og vaskehal, ordnede blomsterkasserne og fik sået solsikke, salat og radiser på terrassen. Derudover har vi fundet mange insekter og nærstuderet dem samt arbejdet med Land-Art.

Land-Art er en kunstgenre, hvor naturen spiller en rolle ved at være materiale og/eller, hvor naturen er den scene, hvor kunsten er på.

Vi tænkte, at vi ville sætte fokus på kunst, fantasi og eksperimenter. Vi tog udgangspunkt i det, børnene var interesseret i - som var at samle pinde, plukke blomster, blade og finde forskellige insekter.

Der har været et planlagt forløb, og der har været spontan Land-Art-kunst. Der skal vi voksne være på dupperne for at fange det og følge børnenes spor.

En dag vi nåede at fange det, var en dag R havde plukket en masse tusindfryd til sin mor. Han fortalte, at det har han gjort, fordi han elskede hende. Flere børn kommer til og kikker på blomsterne. "Ja", siger jeg, man kan godt give dem man elsker blomster – men kan man også vise det på en anden måde?"

"Jaaa", siger N, "ved at lave hjerter enten ved at tegne dem eller ..." og så former hun hænder til et hjerte. Vi havde en god snak om kærlighed, symboler, farver, og pludselig måtte vi lave et hjerte af blomsterne.

En anden dag har F og N plukket mælkebøtter – mange mælkebøtter.

Her fik en del af pigerne og jeg en snak om, hvad en mælkebøtte er. Hvilken farve har den, hvad er en stilk, hvad kan man bruge en mælkebøtte til, og den snak førte til, at pigerne mente, de måtte pynte de sorte paler. (De var for kedelige, da solsikkerne ikke var kommet op endnu).

Ja, sådan er der opstået mange flotte spontane kunstmønstre lavet af sten og blomster, pizza lavet af grene, blade og pinde.

Her nåede vi kun at tage et billede af en mand/dame eller... super skønt, når de selv begynder at kreere.

Fra pind til fin træmand - et planlagt forløb

En lille Land-Art-historie

R og jeg sad ved bålstedet. R havde fundet en pind, og han spurgte, om jeg ikke syntes, den var fin. Vi snakkede lidt om, hvordan den så ud, hvor den kom fra, og hvad man kunne bruge den til. L, som var kommet til, indskød, at man kunne male den og hænge den op i et træ. Jo, - men vi havde jo lige malet små pinde og hængt dem op i bålhuset - så kunne vi noget andet?

Filippa foreslog, at vi kunne lave træmænd - med ansigter på. God ide - det ville se fint ud med små træmænd på legepladsen - KUNST AF NATUR I NATUREN.

Jeg samlede en lille gruppe "pindefindere" ud fra, hvem der havde lyst. J, R, L, E, N, F og C gik med ud i det grønne område udenfor børnehaven. Rammen blev sat. Børnene skulle holde i hånd på stien, ellers måtte de slippe og lede, og vi aftalte, at når jeg piftede, skulle alle stoppe op og kigge.

Opgaven lød på at finde grene, der havde samme størrelse som børnenes underarm og lægge dem i spanden.

Der kom mange bud på "underarme" - korte, tynde, skæve, laaange, men til sidst havde vi spanden fuld af gode grene. Det var børnene som målte, godkendte og vurderede, om grenene var brugbare og havde den rette størrelse.

På vejen hjem nåede vi lige at rulle et par gange ned ad den store bakke. Jeg piftede, børnene kom, - vi blev samlet og gik tilbage. En god tur med skønne engagerede unger, der gik op i at finde pinde og klart vidste, hvad de skulle, hvornår.

Næste dag var vi på "terrassen" om formiddagen. Vi sad omkring bordet med papir og tusser. Nu skulle der laves ansigter (som jeg ville laminere) til vores træmænd. C's fik læbestift på, R's blev mere trekantet end rund, K's havde den gladeste store mund, E's havde små øjne. Vi snakkede om, hvordan man ser ud hvornår. Hvordan, hvis man er ked af det, sur, glad, bange osv.

L: "Jeg er nogle gange ked af det, når min mor går om morgenen".

E: "Jeg er glad, når N og jeg cykler sammen".

J: "Jeg er lidt bange for arbejdsmanden - han larmer".

Ikke alle pinde var lige klar til maling - barken skulle helst helt af. C, W og J fik et snittekursus. Man skal sidde ned med spredte ben, holde pinden i den ene hånd og en spejderdolk i den anden. Så snittes den i nedadgående retning - mellem benene.

Hold da op, hvor var de gode. J gav også en gren en tur med sandpapir, for som han sagde: "Den stikker lidt endnu".

De efterfølgende dage gik vi i grupper og malede pindene. Børnene valgte selv pind og farve. Vi hyggede, mens vi malede, snakkede om yndlingsfarver, drengefarver og pigefarver. Pindene skulle være helt dækket af maling, - og det blev F's, N's og S's jakkeærmer også

Da pindene var tørre og havde fået et søm i toppen til at hænge i, blev de fine ansigter sat på og træmændene hængt op i træet ved bålstedet - de er så søde og fine, og i nogle af dem kan jeg se barnets personlighed.

Mange kærlige hilsner fra L og V

"Der findes malere, der forvandler solen til en gul klat, men der findes andre, som takket være deres kunst og forstand, forvandler en gul klat til solen".

Citat: Pablo Picasso

Ex 2:

Nyhedsbrev fra de Grønne børn og voksne

Efter en meget lang corona-hjemsendelse er vi nu godt i gang med børnehave-livet igen, og stort set alle børn er kommet tilbage. Det var en noget anden hverdag vi skulle til at øve os på med mange nye regler for hygiejne og afskærmninger på legepladsen. Og hvad skal børnene dog lege med, når alt legetøjet væk. Men hvor har børnene dog været super gode til at omstille sig. De vasker hænder grundigt med sæbe, som de har lært, de bliver inden for afskærmningerne, som de skal, og de får sagt farvel til deres forældre ved døren, og mest fantastisk er at opleve, at deres fantasi og nysgerrighed blomstrer, når adgangen til legetøj er begrænset. Der opstår nye venskaber blandt børnene i gruppen, og større samhørighed.

Efter frokost en dag aftalte I, I, L og K at lege gemmeleg. Efterhånden, som de andre var færdige med at spise, blev de hjælpsomt guidet ind i legen af de store piger. Sådan er der ofte nogle fælleslege, der går i gang efter, de har spist.

De sidste uger har stået i sommerens tegn. Vi har sået karse og solsikker, som bliver passet og holdt øje med, men noget børnene hurtigt viste deres nysgerrighed omkring, var alle de små kryb og kravl, der er i skoven, når bare man leder godt efter og de rigtige steder. Der er blevet fundet rigtig mange små dyr, snegle larver, mariehøns og biller, passet og observeret dem, og børnene har lavet dyrefarme af blade og grene.

Det har givet nogle rigtige gode samtaler om, hvad de hedder, hvor de lever, og hvad de spiser. Og mange af børnene kan nu kende navne og forskel på almindelig havesnegl, voldsnegle, leopartsnegle og dræbersnegle. Det største hit de sidste dage har været at finde larver, der har forpuppet sig. Alle de små dyrefund har givet inspiration til at lave dyre-art. Vi malede mariehøns-sten og er ved at lave fantasi-fugle, som inden længe vil kunne ses i et af legepladsens træer.

De sidste uger har også stået i fødselsdagenens tegn. Vi har holdt fødselsdag for K, K, Va, H, E og L og fået sendt en masse raketter afsted.. Noget børnene efterspørger meget er at komme på tur ud af huset, så det har vi prioriteret, så ofte det kunne lade sig gøre. Og vi har haft mange gode ture til bakken og legepladserne og ænderne. Og cykelture rundt i området, hvor børnene blev optaget af at finde figurer rundt omkring i haverne. Og som J sagde, da vi kom hjem: "Det var en sjov statue jagt!"

Den kommende tid, ind til sommerferien vil vi fortsætte med at tage på forskellige ture , lave billefælder af kartofler, lave

mere dyre-art og ellers følge det, børnene bliver optaget af.

Desværre må vi sige farvel til S den 12. juni, så den dag holder vi farvelsfest for ham.

Sidst, men ikke mindst, har vi sagt velkommen til C, PGU studerende, som er en del af vores gruppe til d. 29. november 2020.

Mange sommerhilsner fra de Grønne voksne

Ex 3:

Jeg er ude sammen med de fleste børn og en anden voksen R. R sætter gang i legen 'alle mine kyllinger kom hjem'. Nogle børn skal ind og spise lidt efter. De børn, der er tilbage, foreslår R at lege gemmeleg. De leger med ivrigt, indtil de bliver kaldt ind til frokost. Det første hold kommer tilbage efter frokosten og leger nu over hele legepladsen. Jeg bevæger mig ned til bålhytten og ser at, K, L og S leger. Jeg hører, de snakker om bedstemor. Jeg spørger, hvad de leger, og de fortæller, at de leger Rødhætte og ulven. Jeg ved, at de dagen før havde set to voksne opføre skuespillet Rødhætte og ulven i bålhytten for alle børn. Det er skønt at se, hvordan børnene følger legen videre.

Evalueringsskultur

Hvordan skaber vi en evalueringsskultur, som udvikler og kvalificerer vores pædagogiske læringsmiljø?

Ambitioner og fælles forpligtelse i Odense Kommune

- I Odense Kommune tilstræber vi at arbejde i professionelle læringsfællesskaber
- Vi ser det som en fælles forpligtelse at skabe de optimale læringsmuligheder for alle børn
- Vores evalueringsskultur understøtter et dobbelt læringsfokus rettet mod børns og medarbejderes læring.
- Vi foretager systematiske og konstruktive refleksioner over praksis.
- Vi inddrager og reflekterer data i udviklingen af vores fælles praksis.
- Vi dokumenterer og reflekterer sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes udbytte ift. trivsel, læring, udvikling og dannelse.
- Vi tager udgangspunkt i børnenes udbytte af læringsmiljøet, når vi tilrettelægger, justerer og kvalificerer vores praksis.
- Lederne udøver faglig ledelse og fokuserer deres arbejde på den pædagogiske kerneopgave ved at facilitere og understøtte professionelle læringsfællesskaber.
- Lederne bærer ansvaret for at etablere, udvikle og forankre den systematiske evalueringsskultur.

Definition

Evalueringsskulturen er et udtryk for, at vi arbejder i professionelle læringsfællesskaber. Lederne er ansvarlige for at etablere en evalueringsskultur i dagtilbuddet. Hermed forstås, at det pædagogiske personale og ledelsen løbende forholder sig refleksivt og kritisk til, hvordan det pædagogiske læringsmiljø understøtter børnegruppens trivsel. Læring, udvikling og dannelse. Systematisk refleksion over og evaluering af praksis sker med afsæt i pædagogisk dokumentation, såsom (small data) observationer af hverdagspraksis, observationer af læringsmiljøet, børneinterviews, praksisfortællinger mfl. og (big data) sprog- og læringsmiljøvurderinger m.fl.

Lokal praksis

I Børneinstitution Tornbjerg-Rosengård arbejder vi målrettet med narrativer som dokumentation for indsamling af viden til brug for evaluering. Det betyder, at vi i hele institutionen arbejder med fortællinger som grundlag for al videre refleksion og justeringer og evalueringer af praksis. Som supplement hertil kan der inddrages andre metoder så som observationer, videoer, samtaler med børn osv.

For at vores kvalitet i arbejdet ikke "kun" bliver fine beskrivelser af, hvad vi ønsker, og hvad der er vores intention, så er det vores vigtigste opgave at refleksion og justeringer hele tiden tager afsæt i det, der sker i virkelighed i praksis. Vi ser det som en stor del af vores kvalitetsarbejde, at vi arbejder med konkrete og aktuelle "data" fra praksis som baggrund for refleksion over egne og fælles praksis. Vores mål er hele tiden at give børn de bedste trivsels- og udviklingsbetingelser, og derfor skal vi være klar til hele tiden at justere på

konteksten omkring børnene dvs. på tilgang, dagens rytme, gruppesammensætninger, personalesammensætninger osv.

Konkret betyder det, at alle personaler hver uge nedskriver fortællinger. Fortællingerne indgår i hele vores tænkning, planlægning og justering af pædagogisk praksis. Vi anvender således også fortællingerne som udgangspunkt for de andre værktøjer og refleksionsmetoder, vi bruger.

Vi er dog bevidste om, at evaluering af tiltag ofte er noget, som nedprioriteres eller bliver opfattet som lidt spild af tid i en travl hverdag. Det syn på evaluering vil vi gerne ændre, da vi oplever, at der er vigtig viden og udviklingsmuligheder i evalueringsprocessen. Vi vil gerne have, at evalueringer ikke bare bliver tilbage-skuende, men især anvendes som løbende justeringer og hermed bruges konstruktivt i ny praksis. Vi har derfor udarbejdet nedenstående model, som kalder "Feed Now", og som vi afprøver i alle vores børnehuse

I forhold til metoder, anvender vi:

- Smtter anvender vi især, når vi sætter mål for noget, vi gerne vil, fx når vi arbejder med temaer, når vi justerer på hverdagens rutiner mm. Formålet her er at beskrive den pædagogiske tilgang og tænkning, som vi aftaler, samt løbende se, om vi gør det, vi tror vi gør, og om vores plan og tilgang har en positiv effekt i børnegruppen.
- Feed Now kan have samme formål som smtten. Men den har den fordel, at den kan anvendes til her-og-nu-refleksion og direkte små justeringer af praksis. Den har også den fordel, at der i refleksionsprocessen er "tvungen" refleksion på baggrund af den grundtænkning, vi har beskrevet i vores nye styrkede læreplan. Det vil sige, at vi bruger den pædagogiske grundlag og de 6 læreplanste-maer som pejlemærke for retningen og justeringen af vores praksis.
- Handleplaner. Vi udarbejder handleplaner som en væsentlig del af det at følge udviklingen både i forhold til enkelte børn og til udvikling i børnefællesskaberne. Det betyder, at vi har varierende længde og hyppighed. I nogle situationer har vi langsigtede retninger med handleplanerne, i andre situationer her vi her-og-nu-handleplaner, som oftest for hurtigt at justere og sætte nyt i værk, så børn og børnegrupper hurtigere kan komme i bedre trivsel.

Derudover arbejder vi med følgende elementer i vores vurdering og udvikling af kvaliteten:

- årlig læringsmiljøvurdering
- institutionens kvalitetsplan
- ledelsestilsyn
- tilsynsdialogmøde med bestyrelse og forvaltning
- læringsmiljøpædagoger i forhold til et udefra perspektiv på børn og læringsmiljøer

Vi vil i Børneinstitution Tornbjerg-Rosengård løbende evaluere Læreplanen. Vi har et igangværende og konstant fokus på at inddrage medarbejderne på børnehusniveau, en arbejdsgruppe på tværs af institutio-nen, forældrerådene, bestyrelsen og på ledelsesniveau. Det er vigtigt for os, at læreplanen er dynamisk og indtænkt i den daglige justering og tilrettelæggelse af praksis, så læreplanen bliver vores overordnede pej-lemærke til hele tiden at kikke på og justere vores praksis ud fra. Dette vil også betyde, at vi hele tiden har eksempler fra praksis, som dokumenterer vores proces med at kvalitetsudvikle ud fra den nye styrkede læ-replan. Vi vil derfor løbende udskifte vores eksempler under de forskellige elementer i læreplanen. Dette også med det formål, at medarbejderne får ejerskab og kan se sig selv og egne eksempler i læreplanen. Desuden bliver "Den nye styrkede læreplan" vores fokus i vores Kvalitetsplan i 2021.

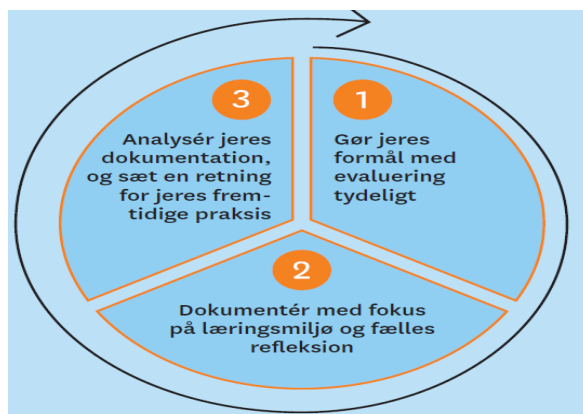
Ex:

"Feed Now - Feed forward" – Databaseret, tidsafgrænset evaluerende pædagogisk praksis, *udg. 2. Lene Iversholt's omsætning af modellen fra EVA, www.emu.dk*

En systematisk evaluerende pædagogisk praksis, kan bruges til at udvikle jeres pædagogiske praksis og læringsmiljøet i daginstitutionen og i dagplejen med fokus på at understøtte børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse.

- En evaluerende pædagogisk praksis kan variere i omfang og ressourceforbrug.
- Det kan både handle om, at man i det daglige løbende forholder sig til temaer, så som, hvordan **børneperspektiver** indgår, eller hvordan **rutinesituationer** anvendes.
- Det kan også være, at I, i en afgrænset periode, vælger at sætte systematisk fokus på en **udfordring eller et specifikt tema**, hvor I analyserer over dokumentation og samler op i slutningen af perioden.

Trin 1: Gør jeres formål med evalueringen klar! Dvs. hvilke spørgsmål søger I svar på?

- Det kan fx være, at I har et mål om gode børnefællesskaber. Formålet med evalueringen er derfor at undersøge, hvorfor kan børnegruppen ikke rumme dette barn?
- Eller I har fokus på rutinesituationer som grundlag for læring og trivsel, og stiller spørgsmålet, hvorfor har vi svært ved at anvende rutinesituationer til udvikling af børns trivsel og læring?
- Når I skal evaluere jeres praksis, kan I også tage udgangspunkt i det pædagogiske grundlag eller i de brede pædagogiske mål fra de seks læreplanstemaer

Skriv her:

Trin 2: Dokumenter med fokus på sammenhængen mellem læringsmiljøet og børnenes læring, trivsel osv.

- Klarlæg hvilken viden I har brug for, for at kunne besvare jeres spørgsmål. Og aftal hvordan I vil dokumentere systematisk.
- Overvej hvornår og hvordan I vil indfange sammenhænge, mellem jeres læringsmiljø og børnenes adfærd og oplevelser.
- Dokumentation kan have mange former. Det kan fx være observationer, billeder, registreringer eller snakke med børnene.
- Overvej om I har brug for mere end en type dokumentation. Lav evt. jeres eget undersøgelses-”værktøj” - brug ”Værktøjskassen” – så du får udviklet og udvidet din ”værktøjskasse”.
- Vurder hvor mange ressourcer I skal bruge, og hvor nyttig den indsamlede viden er for jer.
- Hav blik for, at de samme situationer i læringsmiljøet kan ændre sig fra dag til dag, og at I derfor kan have brug for at indfange flere situationer, eller indsamle dokumentation over længere tid.
- Det er ofte en god ide, at inddrage børnene i indsamling af viden. Fx når det handler om deres perspektiver.
- Beslut hvor længe dokumentationsprocessen skal vare, hvem der skal involveres, og hvem der er ansvarlige for hvad.

Skriv her:

Trin 3: Analyser og beskriv ny praksis.

- Kik på det indsamlede materiale fra trin 2, og sæt ord på de iagttagelser, der er gjort.
- Overvej hvilke svar materialet rummer ift. Jeres undersøgelsesspørgsmål.
- Reflekter over svarene, og overvej hvad det betyder for jeres pædagogiske praksis ift. Diskuter hvordan I kan justere læringsmiljøet.
- Diskuter og beskriv hvordan de eventuelle ændringer skal indarbejdes i hverdagen – dvs. beskriv den nye praksis I vil gøre anderledes i morgen.

Dvs., at når de tre trin er gennemført, kan I vurdere, om I nåede jeres mål.

- Hvilken ny viden har I opnået?
- Er der behov for at gentage dele af evalueringen igen?
- Hvordan og hvornår vil I følge op på, om de nye ændringer og den nye justerede praksis har det ønskede resultat? (og så er vi tilbage ved punkt 1p)

Skriv her:

Hvordan evaluerer vi arbejdet med den pædagogiske læreplan, som skal foretages mindst hvert andet år?

Ambitioner og fælles forpligtelse i Odense Kommune

Børneinstitutioner, dagplejeområder og Enghaveskolens Børnehave foretager hvert andet år en skriftlig evaluering af det lokale arbejde med Den styrkede pædagogiske læreplan.

Formålet er at evaluere sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø i dagtilbuddet og børnegruppens trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Evalueringen bygger på følgende data:

Pædagogisk dokumentation fra dagtilbuddene

- Beskrivelse af børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse
- Beskrivelse af læringsmiljøet

Læringsmiljøvurderinger

- Spørgeskemaer til forældre, medarbejdere og børn
- Praksisfortællinger

Tilsynsdialogmøder med forældrebestyrelser

- Drøftelse af dagtilbuddets læringsmiljøer og børnenes trivsel
- Drøftelse af forældresamarbejdet

Evalueringen er bygget op omkring de samme emner som den styrkede pædagogiske læreplan. Under hvert emne vurderer ledelsen af dagtilbuddet, hvor godt de er lykkedes med at opnå deres målsætninger. Derefter vurderes behovet for lokal udvikling.

Evalueringen offentliggøres på Odense Kommunes hjemmeside sammen med Den styrkede pædagogiske læreplan.